

ПОРОШ

LAS CATARATAS

ЛІТЕРАТУРНО-МІСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ

III. ENERO — FEBRERO —

— Buenos Aires —

— СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ № 16 - 17.

Робота арт.-мал. Їжакевича

Youth Speaks Quarterly

BOX 3093

WINNIPEG, CANADA

**GRAN MANIFESTACION DE LOS
UCRANIOS RESIDENTES EN NOTINGHAM
CONTRA LAS PERSECUCIONES
SOVIETICAS DE LAS IGLESIAS
UCRANIANAS**

El día 29 de julio de 1950 tuvo lugar en la ciudad de Nottingham, en Inglaterra, una gran manifestación religiosa de los ucranianos contra las persecuciones de las Iglesias ucranianas por el régimen comunista. La prensa local inglesa, como también toda la prensa ucraniana libre en el extranjero, trajo amplios informes sobre esta manifestación.

Al terminar los actos religiosos, los presentes desfilaron ante el altar. Durante la manifestación fueron pronunciados discursos en ucraniano y en inglés. La prensa destaca la organización ejemplar de la manifestación. Esta clase de manifestaciones religiosas están organizando los ucranianos exiliados en todos los países, contribuyendo de este modo, de que todavía no han despertado de la mortífera atmósfera de la propaganda comunista. Como directas víctimas del comunismo, son testigos vivos y auténticos del peligro de la barbarie comunista.

**ПЕРЕДПЛАТА журналу «ПОРОГИ»
Аргентина:**

Річно ——————	\$ 18.00
Піврічно ——————	\$ 10.00
Чвертьрічно ——————	\$ 5.50

Ціна цього примірника \$ 3.00

Річна передплата в:

Уругвай ——————	\$/ур. 8.00
США, Канада, Європа, Австрал. дол. 2.50	
Бразилія ——————	круз. 45.00
Інші держави Південної Америки \$ 18.00	

До річної передплати журналу
«ПОРОГИ» додаємо книжку за \$ 3.20
За приєднання 5 нових передплатників
висилаємо безплатно книжок на \$ 10.00.

Редакція рукописів не звертає і не
узглядиює авторських застережень
відносно скорочень і поправок.

За текст анонсів і платних оголошень
редакція не відповідає.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

З М И С Т

М. Орест — З книги “Гість і господа” —	1
О. Сацюк — Злат-жолудь — — — 2 —	7
В. Державин — Історична епопея Юрія Клена — 7 —	8
I. Качуровський — З листа — — — —	8
Л. Полтава — Паризький вечір --- — —	8
Вол. Коб — Ліричний відступ — — — 9 —	15
Є. Онацький — Тиждень в Сіцілії — 15 —	19
Л. Полтава — Маляр, що малює серед натовпу — — —	17
Л. Полтава — Син спить — — — —	17
П. Палащевський — *** — — — —	19
Шарль Бодлер — Краса — — — —	20
Л. Полтава — З циклю “Лірка” — — —	20
Елізабет Котмаер — Заклинання — — —	20
Елізабет Котмаер — Готове серце в ніч — — —	20
О. Звичайна — Епілог повісті “Селянська санаторія” — — — 21 —	26
Ігор Качуровський — Сонет — — — 27 —	30
АПЕКДОТІІ — — — —	30
НАРОДАРИУМ — — — —	31 — 32

Кореспонденцію і передплати слати на адресу:

«ПОРОГИ»

Casilla de Correo 3184

Buenos Aires Argentina

ЗАСТУПНИЦТВА «ПОРОГІВ»

АНГЛІЯ: Об'єднання Українців у В. Брітанії
123 High Street, Notting Hill Gate,
London, W. 11. Inglaterra

Австралія: “ДНІПРО” — І. Малетич
G. P. O. Box 1194 - K. Adelaide S. A.
Australia

БРАЗІЛІЯ: Павло ВІТРИК
Pr. Gal. Ozorio 568
Curitiba, Paraná — Brasil

КАНАДА: В-во “НОВІ ДНІ” — П. Волиняк:
Box 452, Term “A” Toronto, Ent., CANADA

ФРАНЦІЯ: В-во “УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО”
3, rue du Sabot, Paris (6-e) Francia

ПАРАГВАЙ: Василь ВОРОБЕЙ
Encarnación — Paraguay

Числа «ПОРОГІВ» за 1949 рік коштують по:

2.50 за примірник

Числа “Порогів” за 1950 рік

по 2.00 за примірник

Михайло ОРЕСТ

З КНИГИ «ГІСТЬ І ГОСПОДА»

**

Як шатра бронзові стоять каштани
І жовтиною липи підплівли.
Поблякло все: і радості, і рани,
Все в прохолодні збілося вузли.

І дні змішалися в неясних сплетах,
І стопом бронзовим лежать роки.
Не розпізнати на старих монетах
Минулого зникаючі знаки.

І в улиць в'язь пірнувши, в неминучий
Свій уділ, ти чіткий почуеш стук:
З гілля каштанового плід бліскучий
Вразпадає на безобличний брук.

Ти в руки візьмеш плід з чуттям туманім —
Дитя, що буде деревом рости.
... Тобі згадається: в житті оманнім
Колись, давно дитинство мав і ти.

1948.

ТРИВАННЯ

Себе я бачив. Там, де заметіль
І бойовище . . . Кулями протягай,
Лежав солдат, і смерть була прийняти
Готова біль його, останній біль.

Поблідлі пальці в трепеті зусиль
Сніг рили: кров шарлатну від затрати
Він зберегти жадав, ії віддати
Він прагнув глибові отчинні піль . . .

Є тлінне, є нетлінне. І минуле,
Із себе визернивши понадбуле,
Ним житиме в істотах і речах.

Без лун погасли клекоти атаки . . .
Про мене, дорога моя, в житах
Твоїй дитині шепчуть теплі маки.

1948

НЕГОДА ВНОЧІ

Давно, в неприступні для пам'яті дні
Листя з дерев облетіло —
Землі нерухоме, безсонне тіло
Полощає дощі нічні.

Але чи були, чи справді цвіли
Весни молоді міраклі?
Від безвіку душі лягли покляклі
В обладі дощу і мли.

І скіннія чатуючи пізніх душ,
Хтось недріманний, невтомний
Бродить круг дому, бродить бездомний
По плеску і шептах калюж.

1947

СВІДКИ

О нерозважності, збегни дерева:
На тебе дивляться вони, дерева.

Ми вдень сліпі, при свіtlі непомітні
Незнаного Судді сини: дерева.

А з тьмою бачимо: стоять, як вежі
Загрозливої далини, дерева.

Вони зглибили нашу мову й мислі,
Зглибили наші чин і сини дерева.

Стоять вони ночами, наче свідки
Всієї нашої вини — дерева.

І, як настане Суд, чи слово змовлять,
Щоб захистити нас, вони — дерева?

1950

**

Потік беззвучності і морок космогрудий!
З тісноти чорної нема доріг нікуди.
Бездонністю проваль і насувом узбіч
Мій дух, ослаблений глуха ясирить ніч.

Все винесе моя надія. В давній броні,
В шоломі ржавому, що тисне теплі скроні,
Безсонням мучена, стоїть і жде вона,
Коли постане рань і буде білина.

А що, коли ії жадні побачать очі
По випробі гіркій хмар смуги неохочі
І небо аспідне, і млисто-сизу муть:
Сподіваного дня єдино дану суть?...

...Бездомний вітер б'є в вікно. Суворий данник
Недобрих, владних доль, світає чужо ранок,
Сад не прокинувся, поблідлі пелюстки
Покірним саваном укрили травинки.
1949

УГОВІР

Нам різна путь. Прозоро золота,
Тебе в обійми прагне взяти радість,
А стомлених не звуть її уста,
В утомі гордій я не кличу радість.

— Як стане плоттю скреслена мета?
Як — заперечена — постане радість?
Посій зерно — і виростуть жита,
З зерна бажання розбуяє радість!

Не забути мені ні землі-волости полоцької, ні лісів над Двиною непроходимих, що шумлять і тужать, як осінь прозолотить лист. Вином солодким царгородським не погашу я спраги, що на устах моїх, не осолоджу я гіркоти, бо вона гіркіша від полинь-зілля. Бо в грудях моїх нема радості . . .

— Випий чашу, Рогнідо, — просить князь і, подумавши, сплескує в долоні.

Увійшли гуслярі, старі і поважні, з гуслями дзвінкими; і на княжий знак зайняли місця на ослонах.

Дзвенять струни весело і дзвінко, вино грає в чашах золотих, радість на обличчі в князя.

— А ти сумна? Чому сумна, Рогнідо? Гей, грайте, гуслярі! Хай струни забриняте, як стріли, пущені у простір! А ти, Рогнідо, випий чашу, не сумуй. Хай засміється молодість твоя і князя - ладо звеселити . . .

Відставивши чашу, Рогніда підвела очі на князя:

— Звели, хай відійдуть музики - гуслярі.

— Немило слухати тобі, Рогнідо? — дивується князь. — Тож струни радість будять, кличуть у поле на рать, роз'яснюють обличчя.

— Хай відійдуть музики-гуслярі, — повторяє Рогніда. — Струни радість тоді будять, коли земля, води і небо грають разом з ними.

— Хіба не чуєш: грає все? . . .

— Ні, князю, я музики не чую. Я чую тільки бренькіт струн. Звели, хай перестануть.

Спохмурніло князеве обличчя, не сподівався бо він, що Рогніді не до вподоби буде музика його найкращих гуслярів, яких знала колинебудь земля співуча полянська... Знехотя провів рукою — умить замовкі струни, всталі сивоголові гуслярі і, вклонившись князю вп'ято, покірно відійшли.

В хоромах була тишія. Мовчав князь, мовчала Рогніда.

І промовив князь з докором у голосі:

— Погордували ти, Рогнідо, княжими гуслярами преславними. А я мислив, що вони дзвінкими струнами звеселять тебе, оживлять твоє лице, скажуть устам твоїм сміяться. Та не так, як осі вони сміються, бо той сміх щось велими невеселий і страждання в ньому багато або лукавства. Під шатами своїми наче мечами гострого носили проти князя, а ти ж мені ладаєши, Рогнідо.

Не лада я тобі, князю, а полонянка! — відповіла різко, і очі її заблисили гнівом. — Доки бо кров отця моого на долонях твоїх, доти уста мої не можуть веселити сміхом до тебе сміяться.

— Рогнідо! — сказав уражено князь. — Не згадуй того, що давно минуло. На долонях моїх нема крові отця твого Рогволода. Його ібив дружинник, і я звелів дружинника на костриці спалити за злочин цей.

Убив дружинник твій, той вина твоя! — гостро кинула Рогніда, вставши з місця,

Князь широким кроком пройшовся по кле новім помості, замислений, сумний. Йому бо, князю київському, жона виявляє таку непокору, тоді коли він озолотити її хоче, одягти в найдорожчу паволоку, соболеві м'які скори покласти в підніжжя ослона її . . .

— Непокірна ти еси, Рогнідо, ладу і князю твоєму. А непокора в княжім теремі . . .

— Дозволь мені, князю, відійти в мою істобку, — перебила його Рогніда.

Підтакнув головою, не перечив, і, коли за Рогнідою зачинилися ковані масивні двері, сів обважніло на ослін, довго думав, крутив у паль цях ус, морщив високе чоло, стягав гнівно брови, опісля підняв чашу до уст і замислено пив царгородське вино. Гасив пекучі мислі, що хмарами набігали і недавали спокою.

А вдосвіта тривожна вістка пробігла по теремі:

— Рогніда хотіла вбити князя! . . .

— Рогніда вбити князя! . . .

— Рогніда князя! . . .

Жах і трепет великий огорнув бояр при дворних, княжих лад і челядь незчисленну. Смута чорним крилом прикрила весь терем, дружинники вхопились за луки і зором, прудкішим від напруженіх тятів, стежили увісім і простір:

— Хто посмів підняти на князя руку!

— Хто посмів!

— Гей же, стріли гартовані!

— Князя вбити хотіли!

Князь сплеснув у долоні.

Мстиславе, отroke вірний, сповісти бояр, хай прийдуть у княжі хороми, ще доки сонце зіб'є росу з трав. Так князь велить.

Буде, як велиш, господине мій! — сказав отрок і поніс княже веління боярам при дворним.

А князь, спершись на лікоть, дивився на меч, що лежав перед ним на столі. Меч його предків. Ним славу і велич здобували для руської землі! Ним описали межі цього величного града, якого імення буде на устах усіх народів! I від цього меча, від меча предків, він, князь, мав загинути.. Недобре діється в княжім теремі, ой, недобре . . .

Увійшли бояри, князю вклонились і велими раділи, що князь жив і здоров.

— Вас, вірні бояри мої, покликав я пораду мені дати. Ось бачите — меч перед вами? Той меч нині вночі був піднятий над головою вашого князя.

Бояри вхопились за держаки мечів, а очі їхні горіли гнівом невгласимим.

— Хто смів! . . .

— Хто смів! . . .

Меча підняла Рогніда... — сумно додав князь.

— Не жити більше Рогніді! Смерть їй! — скрикнули бояри і чекали, що князь скаже.

Він обкинув їх поглядом і мовив твердо:

— Мести у ваших грудях багато, а месть не родить добра . . .

Виступив наперед найстарший з бояр, що завжди князю розумну пораду давав.

— Дозволь, князю, мовити слово.

— Говори, Венельде, — твої слова розумні, і мило мені їх слухати.

Відгорнувши сивий волос, що спадав на плічка, Венельд поволі і виразно мовив, а бояри пильно слухали, не зводячи очей з князя.

— Не мести в наших грудях багато, князю-господине, а правоти-закону. По закону бо належиться всякому за добро і за зло. Хто підпалає палісаду, що загороджує град перед ворогами, і наражає на небезпеку жителів його, — смерть йому; він бо проти народу. Хто оскверняє Перуна, жертвовник його чи дуба його, щоб опоганити бога, — смерть йому; він бо проти народу. Хто підімає руку на князя, щоб життя йому відібрати і народ обернути в стадо овець, що не тільки вовка, а й собаки плюгавого бояться, смерть йому; він бо проти народу. А Рогніда підняла руку на тебе, князю-господине, і по закону смерти вона заслужила; вона бо підняла руку проти народу.

— Вона бо проти народу! — повторили бояри. — На костриці спалити її!

— Радите на костриці спалити? — перепипав замислено князь і дав знак рукою, що нарада скінчена.

Вклонившись, бояри відійшли, а князю незвесело, вельми невесело було на душі. Ходив по хоромах, думав-міркував, зупиняв погляд на столі, де лежав гартований меч, дивився на віконні болони, залиті ранковим сонцем.

І на стіл упав промінь, бігав по мечі, зогрівав його . . .

Похитав головою князь і покликав вірного отрока Мстислава.

— Скажи Рогніді, отроче вірний, щоб завтра, як сонце стане над горами нашого града, одяглась у дорогі шати і чекала князя в своїх хоромах.

— Буде, як велиш, господине!

Думки гнітили князя, ставало тісно й душно в хоромах, невистачало повітря. Гукнув на отроків і звелів підвести любимого коня.

Вихором пустився вниз, до Дніпра-Славутиця, і берегом зеленим погнався на північ, де синьою смугою простягався ліс.

А вітер свище-грає коло вух, зриває малинову керею, чеше сиву гриву у коня . . .

А кінь роздимає ніздра . . .

А кінь креще копитами . . .

І весело-весело! . . .

Несе бо князя-господина.

А ввечері тривога в теремі велика:

— Нема князя!

— Де князь?

Опівночі вернувся князь, як місяць піднявся геть-геть і мінялись вартові-дружинники.

Підбігли отроки, відвели коня, а князь,

стомлений і мовчазний, подався у хороми, звелів свічі погасити і, не роздягаючись, сів у м'який глибокий ослін. Нервово перебираючи пальця усі і боровся з думками, аж доки сон не зімкнув повік.

Глуш-тиша в теремі дрімотно нависала, тільки десь перекликались вартові, десь піяв півень, десь росу спрагло спивав липовий лист і м'яко капало місячне сяйво на покрівлі терему.

Рогніда вийшла із своїх хоромів і крадъкома, щоб отроки не помітили, пішла в сад, до святого дуба. Велика постать Перуна грізно дивилася на неї, і, здавалося, суворо стягалася золоті вуса, виблискуючи проти місяця.

Моторошно стало Рогніді, холод відчула за плечима. Припавши грудьми до жертвника, пильно дивилася в осяяне місяцем обличчя громоносного бога. Хотіла молитись, але їй забивало дух, і уста не могли промовити слова.

А за Славутицем зловісно гавкали лисиці...

А за Славутицем протяжно вили вовки...

— Боже! — скрикнула вона. — Будь ласкавий до мене і не наводь гніву твого великого. Прости мені, що я забула молитись і жертви угодної тобі не приношу. Чужа й нелюба мені земля оця заглушила молитву в грудях моїх, і я не можу молитись так, як мене отець мій навчав. І понесу я кару за гріх цей, і відійду до предків моїх, Погоцька рідного і Двінин-ріки не побачивши... Дай тільки, боже, Ізяславу, синові моєму єдиному, хоробрість і славу велику . . .

Бог мовчав.

А за Славутицем зловісно гавкали лисиці...

Вернувшись у хороми свої, підійшла Рогніда до ложа Ізяславового, пестила русяве волосся і посміхалася крізь слози. І хлопчина посміхався крізь сон.

Вранці ж, як промінь спалахнув над Славутицем, засурмили мідяні сурми на теремному майдані, звучно, протяжно, щоб усі чули і знали, що князь у теремі, що князь у хоромах проснувся від сну.

Отроки, княжі придверні, низько вклонились, похилили списи блискучі і зором, бистрішим орлиного, стежили за князем-господином, чекаючи велинь його княжих. Але князь, вельми засмучений, не помічав їх, прямуючи в ліве крило терему, де містились Рогнідині хороми. Перед дверима завагався, але за хвилину підняв клямку і ввійшов усередину. Зробивши крок, зупинився й обкинув поглядом довкола: пустка і тиша, на синьому, оксамитом оббитому ослоні лежать гуслі, на підлозі — медведжа скора. Мимохіті пригадались лови, на яких він сам убив цього медведя, здоровенного й грізного. А нині тільки скора, спокійна й негрізна... Гірко посміхнувся князь, та вмить споважнів, бо зашамшили оксамитові запони на дверях, і з істобки своєї вийшла Рогніда в дорогих шатах. Гордо глянувши на князя, рвучко відслонила запону, з-за якої виступив пе-

ред лицє княже Ізяслав, тримаючи в малих ру-
ченятах меча. Гостро подивився князеві в очі
і мовив:

— “Отче, ти тут не один!”

— “Хоч ти й уб’еш мене, то за мене є кому
помститись!” — додала Рогніда, показуючи
на хлопця.

Подумавши, відповів князь:

— Мстива єси, Рогнідо, і багато зла в гру-
дях твоїх. Ти підняла руку на князя і лада
свого. Ти заслужила смерти. І бояри пораду-
дали мені: спалити тебе на кострищі . . .

Рогнідине обличчя було չолодне і повне
спокою. Гордо стояла і мовчки слухала.

— Але я думаю не так зробити, — продов-
жував князь. — Рука моя не підійметься на
тебе, і не посягну я на життя твоє. Злочинс-
тво своє спокутуєш, як сама знаєш, а завтра,
як сонце стане над нашим градом, я звелю
запрягти найкращі комони, дам тридцять хо-
робрих дружинників, щоб охороняли тебе в до-
розі, і ти поїдеш у землю предків твоїх, у зе-
млю полоцьку. Ізяслав же, син мій, зостанеть-
ся тут, у теремі . . .

— Цьому не бути! — вжажнулась Рогніда.
— Син мій! Він піде туди, куди я піду! Він пі-
де в землю полоцьку!

Князь спохмурнів, погладив хлопця по го-
лівці, узяв на руки, тиснув до грудей і зво-
рущено дивився на нього.

— Великої жертви вимагаєш, Рогнідо, —
сказав з болем. — Сина я не можу віддати з
тобою.

— Тоді на кострищі спали мене, князю, бо я
сама-самотна без чада моого любого в путь-
дорогу не поїду. Не жить бо краще мені, ніж
відрікнися Ізяслава! . . .

І дивився князь на Рогніду, і краялось
серце його, і не знав, яку вілповість дати.

— Ізяславе, сину мій... з отнем твоїм будеш
тут, у теремі, чи поїдеш з матір’ю далеко-да-
леко...? — спітав він хлопця.

— З матір’ю поїду, — відповів хлопчина.

В княжому оці заблісля слізоза, велика і
тяжка. Змахнув її, впала біля ніг.

— Ізяслав поїде з тобою, Рогнідо, — з ве-
ликим сумом сказав князь і склав на чолі хлоп-
ця гарячий поцілунок.

Рогніда горда й спокійна. Але в її очах
збираються слізи, іскристі й չолодні, пуч-
ниявлють, як спілі грона, відриваються, катяться
по лиці, падають на шати. Вона відчуває
нараз у собі великий біль, велику жагу, не
може на ногах устояти. Вона глянула повни-
ми очима на князя, але її уста не могли про-
мовити. Мовчки осунулась до княжих ніг і о-
хопила їх.

Затривожився князь, підводить її, просить
устати. Але вона не чує його слів, цілує його
ноги.

— Князю! Господине мій! — крізь слізи
мовить вона. — Звели мене да на кострищі спа-
лити і попіл мій да по яругах розвіяти, щоб і

сліду по мені не лишилось ніякого... Не гідна
бо я доброти твоєї . . .

— Устань, Рогнідо. Не пристойно ж бо ла-
ді князя припадати до ніг його. Це роблять
тільки кметі й раби. Устань, Рогнідо, — і під-
вів князь її, і посадив на ослоні, і стискалося
серце його, і вельми шкода було йому Рогні-
ди.

— Звели мене на кострищі спалити, госпо-
дине мій.. — повторяла вона. — Я бо зло-
чинниця велика, і злочин мій непростимий... Я
бо підняла руку на тебе, князю...

— Злочинство своє спокутуєш, як сама зна-
еш, а я руки на тебе не підійму. Бажала ти зав-
жди в землю полоцьку вернутись, завтра по-
їдеши туди. І дам я тобі із скарбниці моєї де-
сять тисяч сребрних гривен, щоб недостатків
ти ніколи не зазнала в землі предків твоїх. А
тепер утри слізи, роз’ясни лицє твоє і при-
лагодься в путь-дорогу, бо вона вельми довга
і томлива.

І лишив князь Рогніду, і подався до хоро-
мів своїх з болем тяжким у грудях. І сповістив
його отрок Мстислав, що тисяцький просить
послухання в князя-господина.

Увійшов тисяцький, і палала блеском бро-
нія на ньому.

— На рать збираєшся, Вадиме? — дивував-
ся князь.

— Прийшли кметі з-над Трубежу, господи-
не, — уривано говорив тисяцький. — Там пе-
ченіг пролазить у нашу землю-волость.

Князь замислено перебирає у пальцях ус.

— Що звелиш, господине?

— Рать готова?

— Готова, господине. Може виходити хоч-
би й нині, чекаємо тільки твого княжого сло-
ва.

— Три тисячі і п’ятсот воїнів хай сяде заві-
ра на комони. Як сонце птицю пожене на спо-
чинок, вийдемо на рать. Кривава буде рать!
Хай знає бо нечистий печеніг, як лізти в полян-
ську землю-волость!

Вельми радій і з променем в очіх, тися-
цький вклонився князю і, на знак його руки,
вийшов із хоромів.

А ввечері, як темінь зімкнулася над градом,
іржали весело комони, на майдані горіло кос-
тище, і гомін дружинників зливався з палах-
тінням полум’я.

Проминула ніч, і вранці вся рать зорила
княжий терем — чекала князя-господина.

У лівому крилі терему, в своїх хоромах,
Рогніда також чекала, коли Хорс поставить
сонце понад градом.

І добрий Хорс поставив сонце понад гра-
дом, і світив його промінь ласково і ніжно...

І з’явилось перед теремом тридцять дру-
жинників хоробрих, і від’їдждала Рогніда з
любим Ізяславом, і цілував князь сина в чоло,
і мерехтіла сліза в княжому оці . . .

І з’їдждали вниз, на берег Дніпра-Славу-
тиця, і їхали дорогою, що веде на північ. Пі-

Історична епопея Юрія Клена

(Продовження)

Перша частина епопеї

Справжня I частина "Попелу імперій" (а не пролог до нього) була дуже значною мірою — проте в зовсім розпорощеному стані — опублікована, у вигляді більших, менших та зовсім дрібних фрагментів, по українських часописах, журналах, альманахах та інших подібних виданнях 1946 - 48 років. Скільки саме з цієї частини лишилось не надрукованого, і чого саме бракує серед опублікованих "membra disiecta" монументального твору — дуже важко сказати. Справа в тому, що Ю. Клен, розпочавши тематику цієї частини з опису лютневої революції 1917 р. в Петрограді і присвятивши її первісно сатиричному (див. вірш "1917", альманах "Хорс", 1946) зображеню соціальної ("пролетарської") революції на цілому просторі колишньої імперії, в дальшому процесі творення дедалі більше перекладав центр ваги цієї частини на героїку українських національно - визвольних змагань 1917 - 1921 років, і за 1946 - 47 р. так ретельно повновював І частину раз-у-раз новими епізодами та вставними уривками, що, здається, так і не встиг за життя звести її докути, запровадити до маси мемуарно - історичного матеріалу певну епічну композицію та остаточно все проредагувати. Надто за своїх подорожей по Західній Німеччині та за перебування по десятках ділітських таборів, де публічне читання уривків із I частини незмінно викликало великий ентузіазм серед слухачів, Ю. Клен виявляв надмірну поступливість супроти дуже частих прохань додати до I частини віршоване зображення того чи того героїчного або трагічного епізоду з історії визвольних змагань; єдине, до чого він категорично відмовлявся братись — це відповідна західноукраїнська тематика, бо він досить слушно вважав себе за надто мало обізнаного особисто з західноукраїнським тереном та льокальним кольором, щоб будьякі мемуарні або історичні відомості могли це за короткий час надолужити.

У зв'язку з цим, численні опубліковані уривки з I частини справляють у цілому враження надмірної строкатості і стилістичної не-діймалася пилота під копитами борзих комонів, горіли в сонці шоломи дружинників, плескаючи хвилями Славутиць об береги, глибокий і синій, як саме небо.

І стояв князь у саду під дубом, звідки видно було шлях на північ, і перебирав у пальцях ус, і сумне було князеве обличчя.

І падав з дуба злат-жолудь у траву . . .

І блищаала на князеві броня, і лист дубовий черкав по княжому шоломі.

узгодженості між собою, — але це, зрозуміла річ, аж ніяк не знижує ідейної та мистецької вартості окремих місць, як от, наприклад, того, здається, що ніде не опублікованого епізоду, що присвячений несподіваному нападові червоних на поїзд сл. п. головного отамана Симона Петлюри, і що закінчується так:

І в хаосі страшнім переполоху,
неначе виточений з чавуна,
спокійний, не схвильований ні трохи,
в квадратній рамі темного вікна,
до метушні байдужий і до грому,
вдивляючись у той вогнений дощ,
стояв, на лікоть спершись нерухомо,
свідомий сил і переваги — вождь.

Деякі уривки розростались у цілі вставні поеми, і тоді поставали специфічні стилістично - композиційні труднощі, які автор не скрізь спромігся подолати. Розгляньмо, приміром, одну з найбільших таких вставних поэм — "Базар", надрукований в місячнику "Похід" (Гайденав, 1947, ч. 1, ст. 12-18). Спроба використати ліроєпічний жанр віршованої історичної поеми зазнає, стосовно до тематики Базару, дуже значних перешкод артистичного порядку. Природне прагнення включити в героїчну поему з таким сюжетом суттєві деталі історичних подій сливе неминуче призводить до часткової, сказати б, хронікальності викладу; а це хоч само з себе не є несподічним ні з неокласичним стилем, ні з класицизмом взагалі (згадаймо лише славетну "Генріяду" Вольтерову, що вона подеколи тієї хронікальності зовсім не уникає), проте надто вже дисгармоніє в "Базарі" з рясно вживаними тут реторичними запитаннями та виголосами ("Де ж кінські діллися загони? Де штаб?" і т. д. — це сам автор питается!) та з іншими аксесуарами традиційної патетики. Навмисне "онароднівання" поетичної образності подеколи межує з її вульгаризацією, напр.:

Веде до лісу горстку воїв
Хоробрий сотник Григоряк.
Останні вистріляв набої
І колеться, мов той будяк.

Рятують мистецьку вартість героїчної поеми порозиપувані в ній неокласичні скарби не-вичерпної описової майстерності Кленової (напр. "І дивляться на те смереки У білім кро-лячім міху"), а ще більшою мірою — влучній персональним ліризмом просякнені переклики з героїкою "Слова о полку Ігореві", віртуозно замальгамовані з вступною та заключною частиною поеми:

Летить душа в родинне лоно
і вабить кожного мета:
воду зачерпнути із Дону
і пити давніші літа.

З ЛИСТА

Хай хоч в-ві сні мандрівки дальні...
(М. Рильський)

Край затоки квіти сейбо червоніють навесні,
Розцвітають над водою пурпурові дерева,
Бо не згинуло без сліду сильне царство
гварані,

В квітах полум'я і крові древня раса ожива.

Ніби вранішня заграва в темнім дзеркалі води,
Ніби квіти і не квіти поломеніють, як вогні.
То стоять, червоношкірі, мужніх воїнів ряди,
То розкрила царську вроду королева гварані.

Там у вас морозні ночі, сніг лапатий і пухкий,
В білім смутку хуртовини — зимові суворі дні.
А в листі ти знайдеш сейбо полум'яні

пелюстки:

Хтось про тебе пам'ятає в екзотичній стороні.

Хтось тобі віддати хоче безмір сонця і краси,
Щоб тобі бодай приснилась в навороженому

сні

Теплим ранком край затоки зелень в сяєви
роси

I між квітів пурпuroвих — королева гварані!

Ненависть негідника робить честь по-
рядній людині.

Буаст

І нарешті --- мудре й гідне геройчної тематики закінчення поеми (що воно, зрештою, не раз повторюється в "Попелі імперій", утворюючи свого роду "ідейний рефрен" до історичних подій):

**Часів минулих божевілля
рокам прийдешнім — дивний дар.
Епоха лютого свавілля
колись п'янких набуде чар:
перемусує, перебродить
і перебарвить нам роки,
щоб запаливші сяйво вроди,
світити в темряві віки.**

Не аналізуватимемо тут інших більших фрагментів та ліроепічних або сатиричних циклів із I частини епопеї: довелося б здебільшого повторювати сказане з приводу "Базару". I частина — це справді хаос віршованих матеріалів до епопеї — подеколи стилістично близьких, подеколи явно недороблених, проте поспіль залишених у тому стані, коли композиційна праця щодо їх взаємоузгодження та структурального об'єднання ще й не розпочала була.

ПАРИЗЬКИЙ ВЕЧІР

У Парижі сьогодні
Забагато музики і світла.
Може тому старчиха
І руки уже не простига.
Що лишається в пам'яті? —
Площі... обличчя розквітлі...
На рекламі — від поглядів —
Жіноча опухла нога...

Закрутися Париж.
Каруселями місто залите.
Тепло. Сюди десь лежить,
На суворому сході лежить.
Може тому у поглядах
Не продовжене слово "живи",
А коротке, як вибух,
Надтіснуте слово "живи!"

Мало в місті думок.
Є Кльодель, Академія... — Буде
Місту треба реклам, карусель,
Треба Сену вина.
Ще ж немає атак,
Ще звичайні атаки простуди,
Ще далеко-далеко
За містом гуркоче війна.

Так. Це зветься життям.
Приймачів не купують. І добре.
Ця столиця не хоче
Вклонятись майбутній біді.
І коли б вона згинула,
Як згинули древні обри, —
Глумлячися сьогодні,
Я плакав за нею б тоді.

Розганяються вулиці
У карусельному леті.
На розсідланих конях —
І люди, й будинки, й мости.
О, столице свободи,
Мальованих ніг і поетів, —
Не цурайся життя,
Говори із ним далі на ти!

Так любити життя —
Це не вміти його розлюбити;
І як звідти повіє,
Де зараз засніжений світ, —
Ти і винні шлянки
Наповниш тоді динамітом,
І само перетворишся
Третього дня — в динаміт!

А сьогодні у пам'яті
Залишаться вечір рахманний,
Пролітаючі площі,
Юрби авт, каруселі і сміх,
Водограї ліхтарень
І навіть підвипила панна,
Що танцює на площі
Для всіх.

Ліричний відступ

(Продовження)

Мирний стукіт коліс проїзду і сутінки на-
вівали спокій і дрімоту. Сиділи, щільно при-
туливши один до одного, мов двоє мархо-
них звірят, були в блаженому стані забуття.
Раптом вона голосно засміялася і порушила
цю тишину. Саян здригнувся.

— Чого ви смієтесь? Може з мене?
— Ні, не з тебе, — поправилась, — ні, не
з вас. Мені смішно з пісенною ситуацією, що нага-
дує якийсь літературний сюжет з Гюї Мопас-
сана!

— Чому тоді не Боккаччо або Мазуччо?
— В їх часи не було таких поширеніх сю-
жетів, як любов у поїзді, бо не було ще за-
лізниць!

— Як хочете, а я вважаю нашу зустріч за-
щісною більше, ніж подібні сюжети.

— Ха-ха-ха! Може, скажете, ще: "святе по-
лум'я кохання"?

— Ваш сміх не тільки мене ображує — він
ображує спалахнення нашого чуття. У голосі
Саяна почулося справжнє огорчення, він на-
віть відхилився від неї.

— Не гнівайтесь і не відходьте від мене, не
я тільки хотіла викликати вашу думку з гли-
бин на поверхню.

Сказавши це, вона пильно подивилася йому
в очі.

Щодо "полум'я кохання" — то, може,
ви маєте рацію, але пам'ятайте, що каже фі-
лософ: "кожна щаслива хвилина в нашему
житті подібна до полум'я світильника, який
займає собою мало місця, а світить далеко на-
вколо себе" — отже, бережімо це полум'я і
не сміймося з нас.

— Не сміюся, але довкола нас життя та-
ке марудне, позбавлене всякої чистоти і свя-
тості, що навіть найчистіші помисли і спалах-
нення власного чуття здаються чужими і штуч-
ними... Ви пробачте мені, ви хороший і ніж-
ний, все поетизуєте, і... малюєте у кольорах
ясних, у вас, мабуть, і на душі ясніше, ніж у
мене... — Вона торкнулась устами його чола
ніжно і коротко.

І знову дрімотна безжурна тиша. Лише,
підспівуючи час від часу, мчав безугавний по-
їзд, відраховуючи телеграфні стовпи, що ні-
би обігали його довкола, все знову й знову.

— Здається, у індусів чи тібетців у трид-
цять третьому перевтілені душа потрапляє в
блаженну нірвану.

Не знаю, як вона, та душа у тібетців, але
у мене вона тепер, мабуть, таки в раю! — сон-
но відповів Саян і непомітно позіхнув...

Або бідна і скромна у вас душа, або не
багато уява про рай!

— Може. Але мій рай особливий.

— Можна знати, в якій області він знахо-
диться?!

— У моїй власній душі, це мої мрії. А, рай
мрій, як каже Шіллер, — це є той рай, який
у нас ніхто не в стані відібрati, а вигнати тим
більше не може!

— Щасливий ви! — але чи можна хоч до-
відатись про ваші райські мрії?!

— Можна. Я мрію, щоб наш, як ви кажете,
"ліричний відступ" — перетворити на щось
стале.

Наприклад?

— На велику дружбу і справжнє кохання.

— Щодо першого, варто подумати, хоч не
і тяжко. Що ж до другого, то воно неможливе,
бо я, або ми, не варти справжнього кохання, і,
крім того, є багато різних "крім".

— Ну, наприклад?

— Наприклад, поперше, я не вільна, у ме-
ніє є... дитина, подруге, коли б таке справжнє
(хай буде, велике кохання!), з'явилось, воно
принесло б нам нещасть і страждання.

— Мені дивно, що у вас такий драматичний
погляд на можливість кохання, така зневіра.
Скажіть, чому це?

— Не можу...

— Навіть дуже довірочно не можете?

— Ні! Сказала рішуче і різко встала.

Включила світло і стала перед дзеркалom,
поправляючи зачіску.

Саян, зливований і зніяковітій, тихо спо-
стерігав плавкі рухи її рук і гарні лінії її ста-
ну.

Пахощі "Л'Оріган" наповнили купе. Вона
обернулась до Саяна, сміючись злегка під-
фарбованими устами.

— Ну, ось я і в порядку! — а ви розкуй-
довжений, заспаний, похмурий! До речі, вий-
літь умийтесь, а я зміню за цей час сукню.

Вставайте, вставайте! — вона жартом по-
тріпала його за чуба, розкуйдовжила його, і
Саян дійсно мав трохи дикий вид. Він якось
жадібно і жалібно подивився на її красу, на
багряні палаючі підмальовані уста і припудре-
ні щоки. Поцілункам кінець подумав він
з жалем, а вона ніби вгадала його думки, жар-
туючи проспівала м'яким грудним голосом:

"Хто ти такий, я не знаю,
кохання ще наше приайде! . . ."

І, мов заперечуючи пісню:

— Ні, ні, ніякого кохання, чуете, ніякого,
не був тільки ліричний відступ, ван і мій, —
не правда?

— Неправда! — майже вигукнув Саян, —
може, вам так бажано! — і, звільнинись від
її рук, похмурий, вийшов у купе.

Саян повернувся відсвіжений і бадьоріший, підійшов до неї, нахилився низько і за-
володівши мовчки її рукою, яку вона не прий-
няла, пілував її. — Простіть мені.

— Сядьте! — але перед тим зачиніть двері.

Саян зашпінув двері купе.

— Сядьте тут — показала вона рукою про-
ти себе. Саян по-школярськи слухняно сів.

— Це за кару?

— Так за кару, за вашу різкість і.. щоб ви
мені не пом'яли сукні. Ви так заклопотані сво-
їми справами, що навіть не висловлюєте мені
своєї думки про мій вигляд, у цій найулюбленішій моїй сукні!

Саян тільки при цих словах помітив, що
вона була дійсно чарівно гарна і подібна на
портрет Гої "Еспанка". Він не міг здергати
свого захоплення і висловив його, а вона за-
чувши це, ніби була байдужа, звикла до гар-
них слів і невіруюча в них, сиділа, сперши під-
боріддя на пишні плекані руки, лінії яких ви-
рисовувались під тонко-хвилястим чорним шов-
ком. Саян пригадував, порівнював і не знаходив
нікого з жінок, які могли б дорівняти її
красі. Йому паморочилося в голові й ставало
лячно, що він вже, може, втратив цей незрів-
нинний скарб скарбів. Він готовий був власти-
ти коліна перед нею, але тільки прошепотів,
мов у гарячці:

— Я кохаю вас, не лишайте мене,
ви мій світ, моя муз, мое надхнення, —
ви для мене все! — Зблідлив і третмливий Са-
ян, мов осліплений, простяг до неї руки, а вона,
холодна і рішуча, вілхилича їх вбік і обез-
бройла його чуття.

Не кажіть цього всього, це ж не серйозно, це ж тільки під впливом весни, моєї присутності і... "ліричного віdstупу" — от і все. А втім було б неправдою коли б я сказала, що би мені байдужі, або, що мені неприємна ваша близкість, більш того, йдучи за покликом моего сердця, я також хочу ще бачити вас, розмовляти з вами, зустрічатись з вами. Чи може, як кажуть: "вічно любити неможливо, а на час не варто зусиль?" — Вона допитливо по-
дивилася йому в очі і Саянові відалося, що він вгледів у цьому погляді щось журне і в той же час іронічне.

— Ви знаєте Озерне? — спітала вона, щось вирахувавши.

— Так. Чудова місцевість!

— Отже, не беріть за зло, коли саме там я призначу вам зустріч, на слідуючий тиждень, в цей самий день і в цю саму годину, добре?

Ця пропозиція була зовсім несподівана для Саяна. Він цілком розгубився і не міг відразу відповісти, а вона, мов не помітивши, про-
довжувала:

— Незалежно від того, чи я приїду, чи ні,
ви там зможете добре відпочити, там прекрасні мотиви для малювання, а коли ви рибалка, там чудові озера й озеря повні риб. Крім всього, не подумайте чогось поганого, моя родич-

ка і подруга заопікуються вами. Що ж до мене, то я приїду тільки для того, щоб щось вам сказати цікавого для вас. Тільки не задавайтесь тим, що вам молода жінка призначає зустріч і не кажіть нікому з своїх друзів. Вона жартівливо накивала на нього пальцем.

— Я радію від самої думки про цю зустріч в Озерному! Шкода, що мій типаж і ваш колір волосся не падаються для "Трістана й Ігольди" — це був би чудесний етюд на тлі озер, завішених вербами!

— От бачите, ви вже і повеселішли! Таким ви мені подобаєтесь, а, про любов мені не кажіть, це вам не до лиця!

— Хочу призначити вам рацию, — дійсно безпорадний в коханні, але дозвольте запитати, як довго ви думаєте пробути в Озерному?

— Лише день-два.

— Боже мій! Як мало...

— Мало, бо маю виїхати у далеке відрядження і перед тим маю побачити ще раз моє сонечко — мою милу донечку Світлану. Ах! — коли б ви знали, яка вона, моя Світлана!

Саян інтуїтивно відчув, як якесь неприємне почуття пронизувало його. Невже ж це ревність? Хмарка неприязні на його обличчі була настільки помітна.

— Хай вас це не тривожить і не гнітить, не ревнуйте. Це неправда, що я казала. Я незаміжня і була б зовсім самотня, якби не моя Світлана. — Вона якось особливо наголосила слово самотня, в той же час, розкриваючи торбинку, дісталася конверт з фотографіями.

— Хочете, я вас зараз познайомлю з моєю лонечкою?

— Чудове дівчищко і подібне на маму — сказав Саян, розглядаючи фотокартку, з якої на нього дивилася дійсно мила літіна.

— Ні, не на маму! Поперше, мама темна шатенка, а доня білява, і очі у неї світлі, такі, як були у батька... — сказала вона майже пошепки і посумніла. Саян з делікатності не розпитував далі, натомість проказав:

“У глибині сибірських рул

Ховайте горде мовчання...

На жаль, вірніше буде:

“Не плачте над трупами поляглих борців...

— відповіла вона, склонивши голову.

Я все зрозумів.

Саян з побожною пошаною взяв її руку і притис до уст. Цілував ніжно і щиро

“Нолі ме тангер” — не руште мене, мій друже, не рунте... — майже простогнала вона, вілхилючись від нього, і віднімаючи руку. В цю хвилину, чорна лякована напів вілчинена торбинка зсунулася з колін і впала на підлогу. Щось металеве стукнуло, папери, що бистрізнули з торбинки, розсипались. Саян похапнеш кинувся збирати їх.

Не смійте, не смійте, я сама! — не читайте, гістеричним голосом, в якому відчувається страх, закричала вона, відтягаючи досить енергійно за плечі склоненого і здивовано-збен-

теженого Саяна.

— Боже! Яка ж ви недовірлива. Чи ж я б дозволив собі щось читати, ось маєте, — і Саян подав їй торбинку і пачку паперів, зверху яких було посвідчення в темно-червоних сап'янових палітурках з витисненим на ньому державним гербом та ініціалами найважливішого в країні наркомата. По почервонілому від напруги обличчі Саяна, і по жесту його руки, якою він поправляв собі чуба, не було видно жодних ознак, що він це посвідчення прочитав. Але вона, мабуть, цього не помітила. Її зблідле обличчя було стивожене. Вона тремтливими руками швидко всунула все в торбинку, похапливо защіпнула її і, глянувши на двері, мов боячись когось, сковала її до валізи й замкнула. Глянула на Саяна, на його зніяковіле й стурбоване обличчя, раптом смертельно зблідла і, втопивши лиць в долоні, заридала, мов втратила когось кровно-близького.

Не знаючи, як тримати себе, Саян, ніби не помітивши нічого, відсунув вікно і вливлявся в темряву ночі, яку прорізували зірничі. Вітер доносив гуркіт далеких громів; збиралося на дош. “Дамочки, народ опасний, глядіть не загубіть голову” — пригадав Саян слова провідника поїзду. Цей вульгарний натяк здавався тепер для Саяна, як грізне мemento. Він пригадав усі слова й вчинки і не знайшов у них нічого необережного чи загрозливого. Він крадькома глянув на розжалену й розгублену постать жінки, з скорботними заплаканими очима. Йому стало невимовно сумно, все здавалося бридким і огидним, фальшивою грою, в якій він був головним актором. Запалився надмірно, піддався стихії якихось першісних почуттів, оздоблюючи їх у шати безпосередньості і кохання. Саян до крові вшіпнув себе за руку, мов караючи себе за легковажність, а та, що ще недавно так потряслася і запалила його, сиділа, скорботна і страждаюча, самітня. В її очах тривога, туга, досада і сором. — Шо, як він все перетемнє, і слова, які він встиг прочитати: “оказувати содействие и...” стосуються до чогось іншого? — Але звідки ж тоді цей бравнінг, ручку якого він помітив в торбинці?

Чому ж тоді цей панічний жах, страх розкриття, до чого ж тоді ця вся поведінка? Неваже він, Саян, помиляється? Він зачинив вікно і наблизився до неї, поклав лагідно на плече руку і дивлячись в очі, запитав:

Що з вами, яка таємниця, який гріх триვожить мою Магдалину? Гріх, якого б я не зрозумів і не простив...

Не гнівайтесь на мене, мій невдалий ісповідник, ви не знайдете в моїй особі покутуючу Магдалину. Знайте, що **найбільша в світі провина є та, яку ми собі самі не можемо простити**. Мені здається, я тільки що зруйнувала через дурний випадок, загубила розбудований мною і вами чудовий рай мрій. Щось зовсім

маловажне, щось сутоформальне руйнує і робить огидливим, здавалося б, ще перед кількома хвилинами казковий і мрійний ліричний відступ, казковий, якщо не у вашому, то м'єму житті. — Вона подивилась на нього журливим і ніжним поглядом, і лице її знову стало чарівно гарним.

— Не гніваюсь, але злагнуті не можу відштовхнути розпачу і сліз. Повірте мені, що нічого не сталося і не могло статися, що могло б відштовхнути мене від вас...

— Мій мрійнику! Чи правду ви кажете? Чи можете ви мені в цьому поклястися, скажемо, іменем вашої матері? Ні! — і я вас не примушую.

— Я правду кажу, що не бачу такої сили, яка, без вашої волі могла б перебороти мою віру у вас і щирість мого чуття.

— Я вдячна вам. Але, тінь, що впала від якоїсь речі, можна знищити тільки переміщенням точки світла, або поставивши цю річ у тінь...

Або, оточити цю річ світлом і знищити єсякую тінь...

Це є завданням фізики і штучним засобом.

— Може... Все має тіні, або дає тіні... І що ж до мене, я готовий бути в тіні... ваших очей. Пам'ятаєте, у Петrarки:

Благословенний місяць, рік і дніна
благословені поля, діброви,
благословенна й світла та долина,
де бранцем став навіки я

Твоїх очей осяйних і чудових!

Ці слова, Саян проказав з такою силою і чуттям, що вона зашарілася від захоплення: повіки її очей затремтіли, коли Саян пощілав її поцілунком п'янким і ніжним, що, здається, примусив забути все “ку про куо” виниклої ситуації.

Коли поїзд прибув, вони вийшли останніми з протилежних дверей вагону, як двоє, що ніколи не знали один одного, і зникли в на тові поспішаючих, гомінічних, рухливих або сонних пасажирів. Все ж від Саянового зору не уникнув якийсь громадянин з підозрілою військовою виправкою, одягнутий у шівільне. Громадянин ніби по-військовому прикладав руку до капелюха, привітно усміхнувся і передав їй кітицю квітів, взяв під руку. Спереду очевидно шофер ніс її валізи. Коли сідали в авто, помітила Саяна, поправляючи капелюшок, непомітно махнула йому рукою.

Важкі краплини дощу враз вдарили по асфальт і відразу почалася злива. Саян огірченний і сердитий від ревнощів і безпорадної люти, встиг майже вскочити в якесь обшарпане комунальне таксі, в якому вже сідла якась стара оглядна жінка, що, на його шастя, їхала в одному з ним напрямі. Під зливу й грім, отримавши “зверху” три рублі, шофер дав повний газ.

Було вже над ранком, коли Саян приїхав

додому. Мила, турботлива бабуся ще не спала. Вона власне чомусь сьогодні чекала на ньо го і молилася перед древнім маленьким образком, осяяним лямпадкою.

Скупався, перечитав листи, що наспіли в його відсутності. Ніна в листі просила, щоб він її забув і не гнівався, щоб він, Саян, забув її навіки, бо вона, мовляв, для спільнога добра, виходить заміж за милого симпатично-го їх давнього приятеля військового лікаря М.

Мила, хороша, Ніна! Але чому вона саме виходила заміж для спільнога добра, Саян нікак не міг догадатися і, думаючи над цим, заснув молодечим сном.

Проснувся пізно, довго лежав у ліжку, пригадував, вирішував, додумувався і... запечував. Все ж таки поїхати до Озерного ви-рішив неухильно, навіть хочби не загрожувало його життю.

Тиждень минув швидко і навіть успішно: Саян зібрав майже усі борги у приятелів і го-норари по різних установах та видавництвах, ба! — навіть отримав аванс під майбутню дер-жавну ювілейну виставку. Дійсно, його горос-коп, мабуть, був якраз під щасливим сузір'ям! Точно в призначений день і час він приїхав до романтичного чудового Озерного, оздобленого вулками, гачками, полотном і фарбами, мож-ливо, закоханий, можливо, заінтеригований та-ємникою красунею і, може, небезпечною при-годою. Лише найближчий приятель знав, куди і чого поїхав Саян.

Хлопче! — це тебе звуть Василем чи тво-го брата? — звернувся Саян до хлопчика з волоссям стиглого жита і штанцями на шлей-ні.

Ні, мене зовуть Іваном, а брата в мене немає, то сусідський хлопець звуться Василь. Він ще малий і не ходить до школи, а я вже ходжу.

— Молодець, молодець! А це далеко?

Ні, ондечки наша школа, близько.

Трохи згодом. Саян вже зінав, що вчителька молода і гарна-гарна, і що зовуть її Марта і що вона маює і що вона з дітьми і сіль-ськими дівчатами співає пісень, а живе вона у тіткі Василини біля самої школи, поруч хати старої сторожихи.

Коли Саян підійшов до хати тітки Васи-лини, вчителька саме здіймала білизну.

Добрий вечір, товаришко Март!

Здивована і споханана, швидко скопивши змотузки якусь принадлежність жіночого туалету, вчителька прожогом метнулася в сіни. Вона була боса, лише в сорочці і спідниці.

Згодом вона вийшла прибрана і в туфлях набосоніж. Привіталася.

Ви мене просто злякали, хоч мені подру-га і передала, що ви приїдете, я, знаючи "точ-ність" художників, зовсім не сподівалася вас в цю годину! Заходьте до нашої хати, відпо-чиньте.

Вона бистрим оком оглянула Саяна з ніг

до голови і сплеснула руками:

— Боже! Якби ви знали, як ви подібні до Ореста! — мого брата...

Сказавши це, вона посмутніла і змовкла. Згодом, Саян сидів на широкій старій лаві в прохолодній хаті, завішаній народними карти-нами -лубками, фотографіями якихось салда-тів і царського унтерофіцера з медалями і хре-стами. В куті стояло велике селянське ліжко з цілою горою подушок, стіл накритий домот-каною скатертиною, за ним на лаві начищений мідний "самувар", а над ним божниця, у-квітчана паперовими квітками і прибрана ру-шниками.

— Це все-все тітки Василини. Це фото її чоловіка, вбитого в чотиринадцятому році, а це ліжко, на якому з того часу ніхто не спить і стоїть воно лише для паради. Марта засмія-лася.

Її усміхнене, відкрите обличчя, сині, зда-валося, безжурні очі, трохи дівчачо - дитячі форми сухорлявого стану, дзвінка і напрочуд чиста українська мова, мило вразили Саяна. Крім усього, молода вчителька була дуже го-вірлива, вона навіть вибачилася за це, бо ма-ла, як вона казала "мовний голод". Поки Саян пив подане їймому холодне молоко, вона йо-го "загонорила". За годину він зінав багато подробиль і маже нічого про її подругу, в яку вона була просто закохана. Він зінав та-кож, що Марта родом з сусіднього йому села Каліберди на Полтавщині і що її батьки померли... від голоду...

Природа довкола була така гарна, що ще того ж дня Саян написав етюд з одним з чис-лених озер, оточеним ніжними прозорими бе-резками і сріблястими замріяними вербами. Спокушений недоторканістю вод прозорого о-зера, він як спортивень, може, перший в ро-ці, викупався в його холодній глибокій воді.

Коли вернувся до хати, Марта так була захоплена намальованим етюдом, що Саян по-ларував їй його, щасливій і радісній від при-ємної несподівнанки.

— Я знаю, що ви малюєте, якщо дозволи-те колись приїхати, будемо разом ходити на етюди!?

Дуже радо! — але яка ж із мене худож-ниця проти вас... Вона зашарілася і опустіла очі, потім я знаю, що не неможливо, а, по-друге, у мене не має часу, скоро іспити, а по-тім, оті... Марксценінські курси і вчительська перепідготовка... Мабуть, не доведеться, а я так люблю малювати, страх! Тільки водяними фарбами, олійними дорого... Вона зітхнула і раптом стихла. Ви рибалка?

Так, люблю рибу у всіх видах.

Отже значить і ловить! Завтра у мене школа, а сьогодні, як хочете я поведу вас на озеро, де добре ловиться риба. Хочете?

— Хочу! — промовив Саян благально.

Хотіти мало, треба вміти! Побачимо, я-кій то з вас рибалка. До речі, я мушу відвес-

ти вас на вашу квартиру — це до сторожихи, родички моєї господині. Тільки вона глуха зовсім і говорити з нею можна тільки мімікою, але про що вам з нею говорити? Ходім, бо сонце сяде і нічого не впіймаємо до приїзду Нелі.

Саян оглянув свою кімнату в хаті сторожихи. Земляна підлога була заслана пахучим сіном і полином. Старий різьблений, поточений шашелем сволок з хрестом, різьблений мисник з старовинними оббитими і потрісканими полив'яними тарілками, в куті почорнілий образ під квітчастим рушником. На стіні фотопортрет молодого гарного мужчина, в модерній рамці, уквітчаній безсмертниками. Над заливним простим ліжком плахта і над нею картинка лялькового хлопчика з написом — “Владимир Ілліч Ленін реб'йонком”.

Поруч нього в овальній коштовній рамці фото усміхненої дівчини. Це була Світлана. Значить, це її кімната і її ліжко, — подумав Саян, переглядаючи книжки на грубій саморобній полиці. Цікаво, чи це книжки спеціально для нього, чи це вона читала? Збірки поезій Бажана, Пастернака, Рильського, Верхарна, Уїтмена, Шелі, “Будівники корабля” і “Вершники” — Ю. Яновського, “42 паралель” — Дос Пасоса, “Юність Генріка IV” — Г. Манна і “Соняшна машина” — В. Винниченка — це аж забагато для цієї хатини! Може вона буває тут часто, може, ще хтось?.. Крізь відкрите віконце почувся спів, це наближалася Марта з китицею квітів у селянському мальованому глечикові. Помітивши Саяна вона усміхнулася:

— Це вам на стіл букет весняних квітів, щоб було затишніше і красивіше!

— Дякую, дуже люблю ці невибагливі сільські квіти.

Я також. Але я бачу, ви не хочете йти по рибу?

Що ви! — з такою рибалкою, як ви, я готовий і кітів ловити!

Розсміялися. Марта в сінях забрала вудки.

— Це моє браті... Коли приїжджає, завжди ми з ним рибу ловили.

Саян вгледів, як смуток, набіг на обличчя лівчини і волога заслала синь її очей. Тільки тепер він помітив, що вона подібна до мужеського портрету, заквітчаного безсмертниками, а мала Світлана в спільніх рисах ніби мала якусь приреченість. Вміть він вже ніби збагнув всю взаємодію і її трагізм.

По дорозі вони наловили коників, навикупували черв'яків стільки, що невідомо було, чого було більше: чи риби в озері, чи у них приманки. Обоє були веселі і трималися незмушено й просто. Марта навіть завважила: “неначебто студенти одного курсу”.

— Коли ж посідали над озером і спустили вудки на воду, стали мовчазні і зосереджені.

Саянові було досадно, що Йому на гачок учепився лише якийсь кострубатий бубир, в

той час як Марта вже мала двоє чималих коропів і красуня-окуна. Йому довелося надолужувати красноперками, плотичками та верховодками, рибкою дрібною.

— Поможіть, ой, поможіть! — вигукнула Марта, тримаючи зігнуте вдвое вудлице, яке якийсь водяний мешканець сіпав наліво й направо. Саян підскочив і, взявши до рук вудку, попустив її, потім раптово потяг до себе, підніс догори. На гачку тріпотів чималий сом. Це було справжнє рибальське щастя, якому не можна було не позаздрити.

— Ну й везе вам! — вигукнув Саян.

— А-а, це я його на живця впіймала!

— Он яка ви! Ви ж казали, що на живця тут нічого не впіймаш, — бач, яка хитрунка!

— Інакше вас не переможеш!

Коли поверталися додому, злегка рожевий місяць стояв на синьо-фіялковому прозорому небі і з таємницею усмішкою вдивлявся їм в очі, а тепла роса, що осідала на луговій траві, мила їм ноги.

— “Ой зійди, зійди ясний місяцю, як млинове коло...” — заспівав Саян.

— Та вийди, вийди, серце дівчино, поговоримо з тобою... — мимохіть підхопила ніжним і чистим сопрано Марта.

Чарівно, чарівно... — прошепотів Сяян, широко зворушений, він ненароком торкнувся рукі дівчини, заволодів цією рукою, відчуваючи, як тремтить вона, як тремтить молоде тіло Марти.

Вона зупинилася на теплій пісковій стежці, вдивляючись у місяць, що ніби то віддаляється, то наближався до них. Щось праісторичне, первісне, міцне, нездержне і чисте пронизувало їх.

— Марто-о-о! Марто-о-о! — покотилося по над гаем.

— Нелі приїхала! — вигукнула сполохано Марта і, мов прокинувшись зі сну, вислизнула з обіймів Саяна й побігла стежкою додому.

Наче тільки тепер збагнувши чому і до кого він приїхав, Саян підібрав вудки, стурбованій і десь в глибині досадуючи на себе, він все ще наче тримав в руках і на серці дівоче шире тепло і трепет її неспокушеної душі. Він стояв деякий час самотній на стежці і Йому було тоскно, невимовно тоскно саме за цим теплом, що знайшов він під місяцем на сільській стежці. Воно збудило його і манило до себе, мов вогнище праматерів... і поза цим Йому стало враз все байдуже і чуже. Він ішов, поволі ступаючи, мов ніс щось, що тільки народилося, крихке і ніжне.

Коли Саян прийшов до хати, жінки при свіtlі лампи разом з бабусею чистили рибу. Гудів примус, заглушуючи шкварчання сковородки.

— А! — здрastуйте, рибалко! — де ж ваша риба? Погубили по дорозі?! — лукаво запитала Нелі.

— Ні, це я його пограбувала! Зрештою, ме-

ні здається, він ловив рибу спеціально для нашої кицьки, — ось вона! Сміючись, Марта показала на купку маленьких рибок, біля яких дійсне вже порядкувала ряба здоровенна кішка.

— Хай буде по вашому, але признайтесь, хто урятував вас сьогодні від вірної смерті?

— Якої смерті? — спітала Нелі.

— Треба було б вам бачити, як її сом у озеро тягнув і як вона просилася: пусті, пусті!

— О, як бачу, у вас багато пригод трапилося сьогодні, вас навіть хтось роззув!

Саян зніяковіло подивився на свої мокрі забруджені ноги з підкоченими штаниками.

— Вибачте, пригадав дитинство, хотів, знаєте, трошки босоніж походити. Марта схилилася нижче, ховаючи від подруги двозначну усмішку.

— Хай вас не бентежить, я також люблю ходити боса, але вид у вас зараз дійсно босоніжний! Я вам зараз допоможу.

Нелі витерла руки і подала йому. — По-перше, здрастуйте, по-друге, ходім, я вам дам в чому помити ноги і в щось вступити.

Коли вийшли в сіни, вона прилинула до його обличчя. Палаюча і тьмяна цілувала його, а він відповідав їй скорше зі звички і обов'язку, ніж з кохання, відсутній і байдужий. Раптом вона опустила руки з його шиї і мовчазна вийшла на ганок. Наливаючи йому воду в корито, помітила:

— Чудесний етюд ви намалювали, і вже... подарували, противний, не хороший. Я думала, що ви тільки майстер портрету. В голосі її чути було образу і подратування.

— Завтра вам намалюю вечірній етюд з місяцем над озером. Сьогоднішній це був проблемний після довгої перерви. Крім того, Марта вас так любить і така щира подруга, до того ж любить мальарство і я, щоб зробити їй і вам приємність, подарував етюд.

Саян взяв її руку і притис до уст.

— Біда з цими художниками, на кожному новому місці, зараз же щось малює. Як не портрет то пейзаж...

— Етюд, це ж тільки вправа, підготовка до твору.

— Е, не кажіть. У багатьох композиторів і художників головні їх твори це їх етюди. Але ходім вже до хати, щоб там не зрозуміли зле нашу дискусію, що таке етюд і що зрілий твір!

Стіл був уже накритий білою скатертиною. Стояла пляшка вина, лямпа п'ятілінійка висіла на стіні, обпалюючи крила настирливим і необережним метеликам, що летіли на її світло. Крізь відкрите вікно влетів жук-рогач і враз наповнив хату своїм гудінням поки нарешті з розгону не вдарився об стіну, впав на лаву і безпорадно борсався, перебираючи лапками.

— Ех, ти льотчик! — знаю, що ти ворог і шкідник, але лети на волю! — Марта, вики-

нула жука, закрила вікно.

— Отже, їсти! — тільки давайте почнемо не з риби, бо я голодна.

Нелі дісталася з валізочки білий хліб, ковбасу, масло, печиво. Стіл відразу збагатів, прикрашений квітами, він виглядав урочисто.

— Гей! — та у вас вже й квіти на столі. Ні, вам не доведеться нарікати, що до вас не уважні...

Марта зашарілає. — Поперше, ці квіти нарвано для тебе, подруге, Микола Глібович хоче написати з них натюрморт (не знаю для кого). — Марта лукаво усміхнулася і повела бровою в бік Саяна. — Правда ж, Микола Глібовичу, намалюєте натюрморт?

— Та вже, такий чудесний букет, гріх не намалювати!

— Ой, глядіть, не розпорощуйтесь на різні жанри, бо або ви пейзажист, або портретист, або майстер натюрморту. Інакше легко впасті в... халтуру! — Нелі жартом погрозила йому і так кумедно повчально подивилась, що Саян розсміявся і покірно кивнув головою на знак згоди. Засміялася і Марта, неясно здогадуючись про зміст дотепів подруги, яка, між іншим, нагадала Саянові, що навіть великий Рубенс писав на одній з картин тільки жіночі тіла й лиця, в той час як славетний Рюіс达尔 написав йому краєвид, а незрівняний художник натюрморту Снейдерс написав на цій картині орла та інші атрибути мертвоти природи й драпировки, на що Саян відповів дотепом, що мовляв, такий підхід був колись, а тепер не має вузьких спеціальностів і що художник повинен малювати все!

Всі троє стали веселі, коли було випито вино. Риба, без винятку, велика й мала, була з'їджена. Після вечірі всі троє пішли на прогулянку аж до "колод", де здаля слухали пісень і розмов сільської молоді. Хутко були розчаровані, бо замість української пісні почули міські блатні частівки та дику сороміцьку лайку.

— Не інакше, як з району приїхала комсомольська культбригада влаштовувати свято закінчення посівної кампанії... бо наші хоч і лаються, але не так страшно, — промовила стиха засоромлена зі своєї ініціативи Марта і взяла Нелі й Саяна під руки:

— Ходім звідси, бо мені здається, це все чужі та ще й п'яні, — потягла їх на стежку, іпо вела до вузенького місточка через річку.

Коли дійшли додому, Марта швидко кинула Саянові "на добраніч", круто повернулася і сама попрямувала до своєї хати.

— Добраніч! — поспішаючи, Нелі всеж подала Саянові руку і затримавши його руку в своїй, нагадала: Завтра раненько йдемо на рибу, чи, може, вже відмовляєтесь? — Отже, не проспіть. — Не чекаючи відповіді, Нелі швидко кинулася здоганяти Марту. При світлі місяця побачила, що очі Марти були повні сліз. Нелі обняла й притулила до грудей Мар-

ЄВГЕН ОНАЦЬКИЙ

Тиждень в Сіцілії

(Уривки з щоденника)

30 травня 1935 р.

I. МЕСІНА

Їду в Сіцілію... Острів квітів, пальм, мигдалів, помаранчів, вулканів — сонця, змішаного з морем. Вже задалегь почуваю себе, ніби гість, запрошений на багатий бенкет.

Але зустрічає мене сонячний острів — похмуро. Низькі хмари вкривають гори за червонистими дахами Месіни, вода в протоці між Сіцілією та Апенінським півостровом темна-темна, аж чорна. Тепер я розумію, чому й наше море, що так часто хмуриється та гнівається, звуть Чорним морем.

Але все ж —де ти, о, прославлена зеленкувато-прозора блакить вод Сіцілії?

Білий фері-бот, як зветься з англійського перевізний великий пароплав, важко пихкає під вантажем трьох поїздів + одного пасажирського й двох тягарових — і посувается повільно, залишаючи за собою скелясті береги Калябрії.

За маківку стрімкої Аспромонте зачепилася хмарка і нараз зарожевілась, ніби засоромилася. Та не надовго... Затягнулась знову сірим серпанком.

Мотор сквапно працює, і палуба фері-боту дрібно тримтить. Пориви вітру пронизують легеньке літнє вірання, і я з жalem згадую про камізельку, яку, побоюючись спеки, склав до куферка. Тримтіння мотору ніби заражає мене, і я сам починаю злегка тримтіти. Бррр...

Фері-бот увесь із заліза. Але мені пригадується дерев'яний пором на Дністрі по дорозі з Кам'янця до Ларги, повний жидівських балагул; дід Харон, як звали жартівливо перевізника; пирхання коней, вигуки й лайки балагульників, дэюркіт та бурхання нестремної Дністрової води, що нераз поважно загрожувала пірвати пором і погнати його, разом із усім вантажем, по волі своєї швидкої течії.

Фері-бот на Месінській протоці — ніби той же пором на Дністрі. Вони — два брати. Але один із них свідчить про те, що дає чуже

ту. Мовчазні увійшли до хати.

Саян залишився на самоті. Він довго сидів на призьбі старої хатчини, охоплений гнетучим неспокоєм молодого тіла, він прислушався до нічних звуків і шерехів. Зовсім близько на старій груші словоєйко виводив складні рулади й переливи їх мов радіохвилі несліс до сріблястого гаю і до всіх закоханих, що причаїлись під шатами теплої української ночі.

(Далі буде)

варварське поневолення народові на найбагатшій у світі землі, другий — що дає своя держава й цивілізація вільному народові на найбіднішій землі.

Коли б ви бачили, як плавко й спокійно, без звіного галасу й крику, вкотився до фері-боту мій поїзд по рейках, що з берега точно збігалися з рейками на фері-боті. Тимчасом, як там, на Дністрі... Бідні балагульники! Після кількох поїздок дністровським поромом їхні голоси хріпли назавжди...

Переїзд триває 40 хвилин. Тут же — чудові ресторани першої й другої кляси... На ресторанному меню написано, що обслугу вражено в ціні, але я, на всякий випадок, залишаю на таці трохи дрібних грошей, і кельнер вдячно вклоняється.

І так воно, мабуть, по всіх усюдах; коли хочеш вдячності, мусиш давати більше, ніж з тебе належиться. Дійсно щастливим, себто задоволеним і сповненим вдячності може бути, мабуть, тільки той, хто все більше дає, ніж бере. В самому акті давання — ознака вищості. Наш народ завжди був щедрим, гостинним, любив давати, любив частувати, і в тому велика запорука його моральної вищості... Вона вимагає лише деякого скоординування, щоб та щедрість ішла більше по лінії національної солідарності, аніж інтернаціональної розперезаності та саможертvenності ("Самостверженне малоросі" — пригадую собі).

Спираюся на поруччя й вдвівляюся в чорну воду. Біле шумовиння здіймається вгору від ударів стерна й колес, і вода навколо кинить і вирує. Тут поблизу десь мають бути Сцилла й Харібда, що вдосвіта людської історії лякали найвідважніших морців. Сцилла, кажуть, була огидною потворою з дванадцятьма ногами, шістьма головами на довгих шиях, озброєними трьома рядами зубів "повних, за висловом Гомера, жорсткої смерті". Була й вона колись гарною дівчиною, але задрісні боги (ах, ті задрісні боги!) перекинули її в жахливу потвору й оселили ось десь тут у протоці, в темній печері на високій скелі, щоб охороняла протоку, як той вірний собака, її гавкала й вила всіма шістьма пашеками...

На другому березі, проти неї, знаходилася не менш страшна Харібда, що тричі на день ковтала мало не всю воду з протоки й потім знову її назад викидала. Пройти поміж Сциллою й Харібдою видавалось колись неменшим геройством, як — ще недавно — перелетіти самому через Тихий чи Атлантичний Океан.

Але мені, з високости пароплавної палуби, гавкання Сцилли видається лише докучливим голосом вітру, а ковтання води Харіб-

дою — грою хвиль біля скелястого берега.

Один із моїх сусідів заневяє мене, що — не для великого фері-боту — але для звичайних рибальських човнів Месінська протока й досі небезпечна своїми швидкими й несподіваними зворотами течій. Подекуди сила течії доходить до 9 кілометрів на годину. Ці течії відмінюються в зв'язку з позицією сонця на небі, з відмінами місяця та з напрямками вітру. Вони чергуються приблизно що б годин, але буває й чимало винятків із цього правила. Поміж двома відмінами напрямку течії буває з півгодини рівноваги, спокою, і давні мореплавці вичікували завжди отієї півгодини, щоб проскочити безпечно: оце й було тоді — пройти поміж Сциллою й Харібдою.

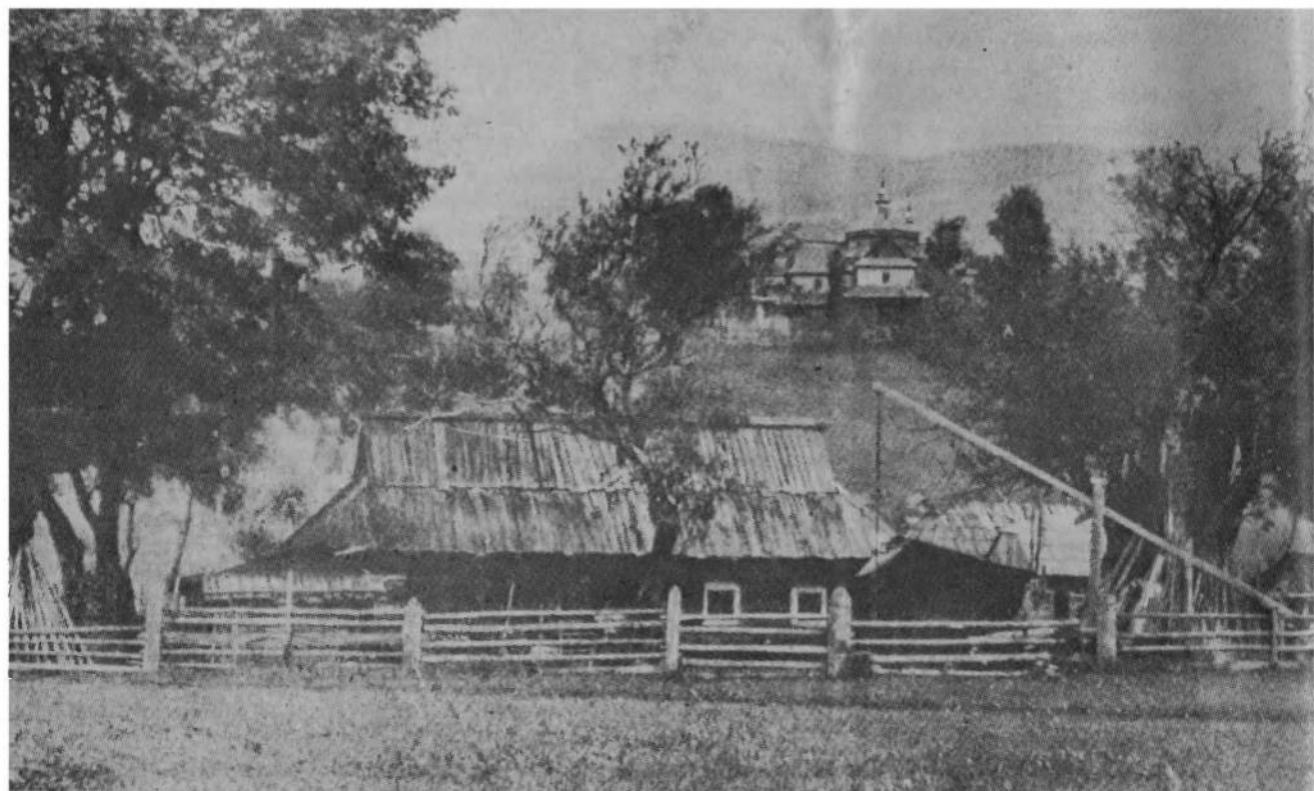
Але горе тим, що попадали в протоку в момент зустрічі двох течій, коли виникають глибокі вири, підносяться в небо великі хвилі і, ніби чиєсь жахливі руки, хапають й перекидають човни. Тоді море виє, як шестиголова Сцилла, і западає вниз, ніби зникає в Харібдиній горлянці. Навіть справжні морські потвори не витримують гри й тиску вод у несамовитих вирах, і в Месіні вже давно існує Інститут Морської Біології, який студіює ті глибоководні риби, що їх викидає море на месінські береги, і що їх ніколи не можуть зловити звичайні рибалки, бо їхні сіті не сягають такої глибини.

Кажуть, що в Месінській протоці спостерігається ще й інше незвичайне явище: в днях

великої спеки й тиходзёркального моря мешканці Калябрії, головним чином коло Реджо Калябрії, що розкинулося в підгір'ї Аспромонте, бачать береги Сіцілії так близько, ніби Месінська протока — не частина моря, а яка річка, а на тих берегах, та й у воді і в повітрі над ними, висяться палати, сади, міста, що постійно відмінюють форму й фантастично видовжуються. Це явище наближується до тих марев, що їх знесилені й спраглі мандрівники бачать так часто у безводних пустелях Сахари, — та досі не знайдено для нього тут, у Месінській протоці, ніякого певного наукового пояснення.

Сама Месіна робить враження надто одноманітне. По всіх усюдах однакові двоповерхові domi, вибудовані на один і той самий зразок, з того самого матеріалу — бетону. Вулиці — широкі, просторі. Крамниці гарні, багаті. Всю теперішню Месіну вибудовано яких два десятки років тому на руїнах давньої Месіні, що зникла в страшному землетрусі 1908 р., про який писав М. Коцюбинський в нарисі «Хвала життю». Споміж 120.000 тодішніх мешканців міста, згідно з переписом 1901 р., 84.000 знайшли смерть під руїнами власної хати. Це була справа — одної хвилини! Скільки невиповнених зобов'язань! Скільки несповнених мрій!

Місто відбудовано засобами італійського уряду з допомогою пожертв, що напливали з усіх кінців світу. Тоді ще людність була ду-

ГУЦУЛЬСЬКЕ СЕЛО

Леонід ПОЛТАВА

МАЛЯР, ЩО МАЛЮЄ СЕРЕД НАТОВПУ

На розі будинку —
Сурмить позолочений півень.
Ледь вище над ним —
Сонячна сурма синь.
Чий ти, майстре
Зухвалий, нахalenний, красивий,
Якої стихії син?

Натовп облип пролотно.
А на білому полі — не айстри:
Люди, іх слози і жарти,
І півень, і сонце в сині.
І пензель говорить за майстра:
— Я — камінь в вулиці Монмарту,
Я — сонце з паризького неба,
Я — свій у своїй країні!

1. II. 50.

же чутлива до стихійних нещасть й поспішала з допомогою. Страхіття останньої війни, а потім всяких жахливих новоєнних подій так притупили вражливість душі і серця, що навіть голодування і смерть міліонів (так — міліонів!) українських селян під московським режимом залишає людство байдужим: свої маленькі неприємності так докучають, що видаються далеко важливішими від нелюдських страждань далеких чужинців...

Візники в Месіні — як і по всіх інших містах: вбачають у чужинцях єдину можливість якось прожити. Тому доказують чудес, порушуючи всі закони землеміряння. Це драма, що вони мають ходометри, які точно вимірюють простір між пунктом від'їзду і пунктом приїзду. Але саме з огляду на присутність тих ходометрів, ми й говоримо про — чудо! А втім, коли навіть земля стоїть тут так нетвердо, чого вимагати від ходометру?! До одного з місцевих чудес треба віднести й факт, зареєстрований в ходометрі, що віддалі від вокзалу до готелю вдвічі більша, ніж від готелю до вокзалу...

Перше враження, кажуть, найсильніше враження. Всі подорожні отримують своє перше враження від носіїв, шоферів і візників. Що таке враження дуже сильне, трудно заперечити, але щоб воно було приемне, в тому можна сумніватися.

А проте, никода, що це перше враження від візників і шоферів поширюється, через другорядні готелі, і на всю країну. Тут можливі величезні помилки в психологічній перспективі.

Не хочу затримуватися в Месіні, — хіба кілька годин. Місто надто мало привабливе. Але хочеться подивитися на собор, вибудований десь коло 1092 р. (мало не одноліток нашої Софії!). Проте, година невідповідна —

Леонід ПОЛТАВА

СИН СПИТЬ

Спиш, русяву голівку
поклавши на ручку зігнуту.
Під дбайливою ковдрою —
зайчик, “рушниця” з набоями...
Спить з тобою твій світ —
далекий від нашого світу
І далекий від того,
чого не пізнаєм обое ми.

А надворі так само:
і вітер, і хмари, і зорі є,
Як було від початку,
і як буде без краю, без краю...
Спить в малесенькім ліжку —
ціла людська історія,
Що ніколи себе
не пізнає.

24. 2. 50.

собор замкнений. Бачу тільки, що його відбулося після землетрусу, з старого й нового матеріалу, з найменшими подробицями, відомими з давніших образів та репродукцій. Типовий норманський стиль. Мабуть, знайшов би щось цікаве всередині, але... Зате соборна дзвіниця в деякій мірі мене винагороджує, — вона ж має честь нести на собі найбільший в світі годинник.

Над його описом варто спинитися.

З кожного боку чотирокутної дзвіниці знаходиться на горішньому поверсі по одному цифербліту в два з половиною метри в промірі. На передній фасаді під циферблітом на кожному поверсі знаходиться алгоритичні постаті величезний позолочений лев з пращором Месіні в одній лапі, потім теж дуже великий півень, Діана і Клеренсія — дві геройчні жінки т. зв. Сіцілійської Вечірні, себто народньої революції 1282 р., коли було вирізано мало не всіх французів, тодініх окупантів Сіцилії. Далі — Мадонна з Бож’м Дитятком на троні, янголи, апостоли, модель християнської церкви, і — на найнижчому поверсі — равлик із своєю хаткою на спині, та інші дрібні звірятка.

Опівдні все це приходить у рух: півень починає “кукурікати” (це він робить також у досвіті та ввечорі), вимахуючи, за своїм звичаем, крилами; лев підносить догори свій пращор, поводячи поволі головою, вимахує хвостом і реве, як належить голодному звіреві (південь — час обіду); Діана й Клеренсія тягнуть за мотузи і починають дзвонити, ніби скликаючи народ. З середини виходить янгол із пальмою в одній руці та листом в другій, подає листа Мадонні, вклоняється і проходить далі; приходить св. Павло, отримує від Мадонни благословення і забирає листа з собою; за св. Павлом ідуть посли, що по черзі відда-

Ють шану Цариці Неба.

З протилежного боку бачимо місяць і планети, сцени Різдва Христового з пастухами й королями, Голготу з Христом між двома злодіями, Воскресення, Вознесення й Сошестя св. Духа на дванадцять апостолів та на Мадонну. Все це рухається, і янгол із списом у руці відмічає на цифербліті кожного дня нову дату: сьогодні — 30 травня 1935 р.

Я вже мав нагоду бачити один такий вежовий годинник у Венеції, де дві спижкові великі постаті, т. зв. Мори (мурини) відбивають по черзі молотами години на величому дзвоні, а під ними знаходиться позолочена Мадонна, і кожної години відбувається перед нею похід королів із почотом, попереджений янголом, що сурмить на довгій сурмі. Але венеціянський годинник в порівнянні з месінським — ніби дністровий пором в порівнянні з месінським фері- ботом.

Нараз я ввесь здригаюся, почувши за собою несподівано низький ніби позагробовий голос:

— Ти запитуєш, певно, котра година, але поки ти питаєш, час утікає...

Ця філософічна заввага походила від невеличкого чоловічка, дуже зло вбраного, що всім своїм виглядом виявляв відсутність всякого бажання поспішатися за часом, що утікає, і, мабуть, навіть відсутність у нього всякого годинника, що за тим часом міг би слідувати.

А філософ театрально декламував далі:

— Дивлячись на годинник, мусиш пам'ятати, що поміж його дванадцятьма годинами, знаходитьсь й твоя година смерти!

— Ви, пане, здається, досить мелянхолійно настроєні, — сказав я, ввічливо посміхаючись.

— Мушу вам признатися, що не маю в цей момент найменшої охоти й заміру думати про такі поважні речі... волію думати про життя!

— Години твого життя, — підхопив він, — це тільки квіти, з яких буде звито вінок на твоїх похоронах...

— Не перечу, — відповів я, ... і було б добре, коли б воно так сталося в дійсності... На жаль, я не певний, що так воно буде. Години губляться, і ніхто не знає, де їх віднайти. Але, повторюю, я зовсім не поспішаюся до власного похорону. Воліюйти до нього ходою отого равлика, що на вежі...

— В житті буде ще багато годин, що видаудуться тобі занадто повільними...

— Можливо, що й так... I мені, наприклад, здається, що ми обидва чекаємо з нетерпінням, коли наречіті прийде година обіду. Зробите мені ласку з'їсти зі мною тарілку макаронів?

— Не хлібом єдиним.

— Знаю, знаю, — але ви не відмовитесь поділитись зі мною й духовим хлібом вашої культури, що, як здається, його спечено в добрій кухні...

Філософ повеселішав і прийняв без дальшого вагання мої запросини.

П'ять хвилин пізніше ми сиділи в маленькій тракторії й умінали білі макарони, щедро політі червоним помідоровим сосом та присипані пармезанським сиром. Розмова, раз скерована на рейки незмірної проблеми взаємовідносин між людиною й часом, продовжувалася все в тому ж напрямку, бо мій співбесідник виявляв дійсно рідку ерудицію і був, як виявилось, моїм колегою в журналістиці, та в наслідок різних обставин, опинився без роботи і... без годинника.

Я дивився на впалі лиця моого гостя, на близкучі чорні розумні очі, на темну оливкову церу обличчя, простий трохи загнутий ніс, слідкував за його нервовими рухами тонких рук і жалував, що така інтелігентна сила залишається без ужитку.

— У нас, — казав він, — страшна перепродукція інтелігентції. Ми бідні на вугіль, на залізо, на нафту, навіть на борошно для оцих макаронів, — все це ~~на~~ треба здобувати з-за кордону, але людей ~~ми~~ маємо забагато. Це, зрештою, наше єдине багатство. Але у нас нема місця, де це ~~наше~~ багатство зужити. Ми тут душимося, в нашій бідній Італії... Ми мусимо кудись вийти, і ~~ми~~ таки вийдемо!

— Дійсно, це чудо механіки. Синхронізм себто одночасовість рухів всіх його постатей, досягнуто дотриманий і заполонює увагу глядачів, — але тільки тому, що всі можуть бачити його на високій дзвіниці, і тому, що цей годинник займає мало не всю дзвіницю. Але такий самий синхронізм, і то в далеко більших розмірах, ви могли б побачити на сучасних величезних виробнях, де вся робота десятків тисяч робітників провадиться з точністю до однієї секунди. Коли я дивлюся на цей годинник, шлю йому прокляття, бо вічаю в ньому втілення нашої жахливої механізованої доби. Народження першого механічного годинника — було народженням цієї доби. Його витвір приписується німецькому ченцю Гербертові, що пізніше став папою під ім'ям Сильвестра II. В кожній легенді, добре вдумавшись, можна знайти глибокий зміст. Так і в легенді про Папу Сильвестра II... Ви знаєте цю легенду?

— Оскільки пригадую, Герберт підписав був договір із чортом і запродає йому душу, а чорт пообіцяв, що Герберт буде папою і так довго папуватиме, аж поки не ввійде до "Єрусалиму". Папа Сильвестр залишився на троні 4 роки, 1 місяць і 10 днів, аж поки не почув, відправляючи меси в базиліці "св.Хреста в Єрусалимі", що з ним щось дивне діється. Тоді він зрозумів, що переступив фатальний поріг і має вмерти. Він вийшов до народу, покаявся в своїх гріхах і наказав покласти його тіло на простого воза і дати коням волю везти його, куди вони схочуть. Де стануть, там і поховати. Та милосердя Боже безконечне, і щи-

рість каяття змиває прогріхи: коні спинилися коло Лятеранської базиліки "матері християнських церков", і там папу й було поховано. Та й після похорону збереглася в його останках якась магічна сила, і кожного разу, як який папа має вмерти, чути стукіт у могилі папи Сильвестра II, і плита, що лежить на тій могилі, вкривається ніби холодним потом...

— Легенду прикрашено дитячими подробицями і зроблено з неї казку. Але правдивий зміст її — глибоко філософічний: 1. механічного годинника можна було вигадати тільки з допомогою чорта, якому папа-винахідник запропонував свою душу, і 2. вигадав її таки папа, себто голова католицької церкви...

— Я не вловлюю тут ніякої логіки...

— Наскільки справа йде про чорта, то механічний годинник, без сумніву, диявольська вигадка: він відрівав час від вічності, пошматував його на дрібні, точно розмірені шматочки, незалежні від будь-яких явищ природи чи людських намірів і бажань... Переказуючи легенду, ви забули одну важливу подробицю: папа Сильвестр II, каючись перед народом, просив, щоб і його тіло було пошматаоване, бо він того заслужив... Дозвольте вам пригадати історію виміру часу: як тільки люди помітили, що тінь від дерева, чи від палиці, поставленої сторчака, опівдні коротша, як уранці чи ввечорі, вміння вимірюти час було знайдено. Уже в Біблії, в книзі Царів згадується про соняшний годинник. В Газері, в півд. Палестині, було знайдено соняшного годинника, що, як підраховують, відноситься до часів виходу жіздів із Єгипту, себто має яких 3.000 років. Але, як знаєте, досить тільки хмарам укрити небо, як соняшний годинник псується. Тоді римляни вигадали водяного годинника — вода переливалася з одної посудини в другу через маленьку дірочку, і час, що йшов на цю операцію, було перше вимірювання з допомогою соняшного годинника... Але вода випаровувалася, або замерзала. Тому її заступлено пізніше піском. Та й піскові годинники, т. зв. клепсидри, могли слугувати для виміру тільки короткого часу і потребували постійного підсипання піску. Винахід механічного годинника звільнив вимірювання від усякої залежності від природи та від потреби надто частого людського втручування. Навпаки, він зробив людину рабом часу, врегулював всю її діяльність і намагається перетворити тепер живу душу в такий самий мертвий механізм, де все відбувається в наслідок раз накрученої пружини...

— Що й казати, ваші думки цікаві... Але що ви хотіли сказати, коли приписали глибокий філософічний зміст фактам, що механічного годинника вигадав саме папа, себто представник духовної влади, що запропонував свою душу чортові?

— Німецький економіст Зомбарт убачав в католицькому орденові оо. Бенедиктинів по-

П. Палашевський

**

Бреня́ть ча́рівні то́ни десь у да́лині,
Я згадую осінні, повні щастя, дні...
Я твій шовковий волос гладжу уві сні,
І шлю мої думки тобі одній.

Тремтять блискучі сльози в тебе на очах,
І за майбутні дні тебе тривожить страх.
Не бі́ся, не лякайся, бо на всіх шляхах
Моя ти будеш тут, і в чужих світах.
... Я твій шовковий волос гладжу уві сні
І шлю мої думки тобі одній...

чаток формування великих суспільних та господарських осередків, зорганізованих відповідно до суворого поділу часу. Вже й давніше, по різних осередках молитви й аскетичного споглядання, поділювали час на правильні інтервали між різними формами аскетичних вправ. Неспansня по ночах, пости й мовчанка мусіли чергуватися за раціональним поділом часу. Св. Бенедикт вдосконалів цю обов'язковість дотримування точності в різних функціях культу та в правильному чергуванні покаянних вправ. Папа Сабініян, йдучи за вказівками св. Бенедикта, наказав, щоб дзвони монастирів дзвонили сім разів на день, в точно визначений час. Отже, якщо механічний годинник увійшов у широкий ужиток не раніше від XIII ст., то раціональний поділ часу, з огляду на громадські потреби, вже давно функціонував по католицьких монастирях. В монастирській комуні, як в осідку життя, регульованого в часі й протиставленого постійним змінам та нерегулярності світського життя тих неспокійних середньовічних часів, на долю дзвіниці, що маркує т. зв. канонічні години, випадає особлива роль. Дзвони — чути далеко, і тому монастирські дзвіниці незвичайно впливали на синхронізацію всього тодішнього життя, особливо ж по міських осередках. Можете собі уявити, як збільшився вплив монастирської дзвіниці на загальний хід життя з винаходом механічного годинника, який з високості стрімкої вежі запанував над усім містом. Не винахід пари, а винахід механічного годинника визначає початок модерної промислової доби. В кожній фазі свого пізнішого розвитку годинник завжди був і залишається типовим символом машини. І ще нині едина машина, що її людина завжди тягає з собою, це — годинник. І ще нині годинник відіграє фатальну роль в стандартизації, в уодноманітненні всього суспільного життя та розвитку економічних імперіалізмів. Подумайте тільки, як усе сучасне життя залежить від правильного функціонування залізничних та інших сполучень. Досить забути поглянути вчасно на годинника, і ви стоїте перед загрозою неминучої катастрофи...

— Маєте рацио, — злякався я, — ще півгодини, і я був би прогавив поїзд на Таорміну.

Шарль Бодлєр

КРАСА

Як мрія з каменю, о смертні! я прекрасна,
І грудь моя, який чужа є ваша кров,
Співцям покірливим навіює любов,
Що, як матерія, німа і повсякчасна.

Мені незнаний плач і сміх мій не бринів,
Ненавиджу я рух, що лінії ламає,
В лазурі — мій престол, я сфінкс, я є безкрає,
Я — серце снігове і білість лебедів.

Поети, бачачи, як гойно і сановно
Палатам гордим я даю повітря в дар,
Навчанню строгому присвятяться жертвово;

Бо посідаю я, щоб їх живити жар,
Свічада, де земля і світ стають урочі:
Мої сіяючі, мої широкі очі!

Переклав М. Орест

Леонід ПОЛТАВА

З ЦИКЛЮ "ЛІРИКА"

**

Тане сніг на вологому вітрі,
Тануть хмари над чорним селом.
Чути: березень має в повітрі
Голубим журавлиним крилом.

Осідають підковані сани,
Темні води біжать у поля...
І здається: навіки розтануть
І душа, і село, і земля.

Елізабет Котмаєр

ЗАКЛИНАННЯ

Stern, ich bitte dich — —

Зоре, я молю,
буль глуха на взвіння.
Вному зореіснуванні
здолай міць мою.
Будь здаля!

Вповні бо єси
зірка, лих осяйна
інжність, блиск, недосяжно-файна
ігорі, в небеси — —
не ж так бо.

Блимут тримливий, невже
щось тобі я вдію — —
чи сягнула вже ?
Перемовчи ж мою вбивчу надію.

Впадуть руки простерті, світло мине
з зниканні. — — Не слухай мене,
не слухай мене — —
буль зоря!

ГОТУЙ СВОЄ СЕРЦЕ В НІЧ

Lass, es geschieht nichts mehr — —

Діям не бути, облиш.
Щезає день.
Блимає в тиші тиш.
Ще дрізд пісень
Там співа серед верховіть,
Там попід небом. Вмить,
Змовкни вмить, ось птаха не чутъ,
Бо вже вечір хоче бути.

Велика йде понад схід голубінь,
Геть оте золото вкрива, що втрача яскрінь,
Радо втрача яскрінь, що тій в тихшім невміч.
Готуй своє серце в ніч.

Тінь заливає діл.
Встаг місяць враз,
Зрілій сріблом навіл,
Даль і всяка.
Жура на той зустрічний вгляд,
Усмішка Бога. Знерни ж назад
Ту усмішку небу. Це ніті
Бога й світу тут в тобі.
Нам в пій добі
Снити, снити.

Переклав Ігор Костецький

Елізабет Котмаєр (Elisabeth Kottmeier) — видатна німецька сучасна поетка символістичної школи. Велика прихильниця української культури, членкиня літературно-мистецького об'єднання "Хорс" і перекладачка поезій Василя Барки та Е. Андієвської. (Прим. перекл.)

Епілог повісті “Селянська санаторія”

— “Я другої такої страни не знаю,
Где так цільно дишет
челавек”.
(Із загально - відомої в Советському Союзі пісні).

Hi!.. Цей довгий, з великими ясними вікнами коридор таки не спроможний вмістити всіх тих жінок, які за всяку ціну прагнуть у ньому стояти... .

Цільно - збитою, спресованою масою заповнє жіночий натовп уесь коридор і неправильним півколом висувається з дверей коридора до широкого й холодного вестибюля. У п'ому натовпі знайдете жінок у віні від 15-ти до 80 років, а може й інше старіших, бо он отій зігнутій у три погиблі бабусі з тримтячою головою, що так знеможено притулилася до стінки, - напевно, вже недатко до ста... . Тут побачите всіх відтінків блондинок, брюнеток, шатенок, побачите ледь-лель припорощених сріблистим порохом першої сивини, напівсивих і зовсім сивих... . Тут побачите замотаних у різокольорові з китицями хустки селянок, по-міському влягнених робітниць та інтелігенток у фетрових капелюшках та плетених з вовни шапочках... . Тут побачите гарно - влягнених і зовсім убогих... .

Цей натовп цікавий не тільки своєю численністю та різноманітністю... він цікавий також і тим, що поводить себе надзвичайно... . Цей жіночий натовп не цокотить, не гомонить, як це звичайно буває, і... не сміється... . Прозоро - блискучі перлини дзвінкового жіночого сміху не прикрашують нудно - сірої тканини важкого й несвіжого повітря, що хмарою нависає над натовпом... . Жінки мовчать, дарма, що ніхто не закликає їх мовчати... . Лиши де-не-ле дві сусідки пошепки обміняються кількома словами і знову замовкнуть... . Лиши час від часу заплаче котресь немовля (бо й вони тут присутні) і знову замовкне.— заспокоєне стараннями матері та доброзичливих сусідок... . Жінки з маленькими дітьми займають позицію вздовж вікон, бо ж широкі підвіконня з ясно - сірого мармуру дозволяють їм покласти літину, перевити її, змінити пелюстку... .

Тісно притуливши одне до одної, жінки чогось очікують, і вони всі охоплені єдиним - для всіх спільним і для кожної зрозумілим

— настроєм. Жіночі очі всіх без винятку кольорів і відтінків напружено спрямовані до високих, оббитих блискучо - черною цератовою дверей та до великого стінного годинника, що висить якраз над цими дверима... .

Високі чорні двері — мовчазні, суворі й неприступні... . На тлі бездоганно - білої стіни вони ніби пнуться вгору, досягаючи годинника. Вони вперто замовчують якусь таємницю, і ні жодна жінка не сміє доторкнутись до їх блискучої металевої ручки... .

Стандартний канцелярський годинник, демонстративно виставивши своє кругле, як повний місяць, обличчя і гордо тримаючи його над принижлим натовпом, ритмічно відмірює хвилину за хвилиною... . І всім без винятку жінкам здається, що він занадто мляво відстукує секунди... . А чи ж не зіпсувий він, бува? !? Але... . ні, ні! Зі старечою мудрістю та епічним спокоєм годинник невпинно наближає якусь рішучу, всіма очікувану хвилину.. . Нарешті! Одна хвилина по дев'ятій... .

З розгоною відчиняються високі чорні двері, і на порозі їх з'являється стрижена білява дівчина з яскраво - нафарбованими устами... .

Натовп здригається, як одна людина. З німим страхом відступаються від білявої дівчини ті жінки, що стоять до дверей найближче, і натискають на своїх сусідок... . Вміть утворюється непеликий порожній простір, що вілокремлює жінок від білявої дівчини... . Тоді для натовпу стає видним невеличкий напис на таємничих чорних дверях: там золотими літерами на чорному склі виписано кілька магічних слів: “Областной Прокурор по спец. делам*”.

Білява дівчина тримає в руках якийсь довгий список. Зиркнувши швидким оком на перший рядок п'яного списка, вона вимовляє манірно, впевнено і... зовсім тихо:

Артюхович Іван.

О, ця дівчина має вже певну, вироблену в щоденних стосунках із натовпом манірність: рухи в неї спокійно - впевнені, голос роблено - тихий, і всією своєю постаттю і виразом обличчя вона ніби підкреслює: “ось бачите, як упевнено виконую я функцію неабиякої лежавної ваги”... . Це -- Муся -- особиста секретарка Обласного прокурора в спец. спра-

*) Спеціальними справами називалися справи громадян, засуджених органами НКВД за політичні проступки.

вах, а в умовах **1937 року** це дещо значить.. Згодіться, що це ж так приємно роблено - тихим голосом звертатись до великого натовпу і відчувати, як він слухняно завмирає, напружено ловлячи кожний найменший звук, що злітає з її нафарбованих "бантіком" складених уст!

— Артюхович Іван!

У напруженій увазі та моторошній тиші завмирає натовп...

— Я! — чується тонесенький дівочий голосок, і нікого не дивує, що на чоловіче ім'я відгукується жінка: так і має бути... Натовп із поспіхом розступається, даючи можливість пройти до дверей тій, яка щойно — в далеких, глибинних рядах вимовила "Я". Ще півхвилини, і поруч із манірною секретаркою на порожньому просторі перед дверима з'являється тонесеньке, як глечка, дівчатко в синьому полатаному плашику, з довгими кольору житньої соломи косами.

Відчинивши високі чорні двері, секретарка впускає дівчатко до середини і, знову зиркнувши недбалим оком до списку, вимовляє тихо, манірно і владно:

— Айхгорн Роберт! Прігатовіться!

З натовпу виходить гарно - влягнена інтересна жінка років 35-ти і слухняно зупиняється на порожньому просторі, — проти дверей: вона приготувалась...

Круглий годинник на стіні з епічним спокоєм відстукує одноманітний ритм секунд, що з математичною закономірністю складаються в хвилини і падають у вічність, неначе дозрілі плоди в кошик дбайливого господаря: три хвилини по дев'ятій. Відчиняються високі чорні двері, і в отворі їх з'являється заплакане личко й тоненічка постать дівчатка в полатаному плашику, з довгими, кольору житньої соломими косами. З глухим зйоком ледве - стриманого плачу дівчатко прожогом перелітає порожній простір і тоне в глибинах натовпу, а гарно влягнена інтересната зникає в отворі дверей...

Опинившись у стислих обіймах натовпу, дівчатко з труднощами протискується до віхідних дверей...

— Скльки? Скльки? — чується довкола...

— Десять років, — відповідає лівча, спазматично ковтаючи сльози...

— Десять років! — пошепки повторяють ті, що стоять найближче...

— Десять! — сумним шелестом, ледве - чутним шепотом відгукується ввесь натовп: — Десять!...

— Бондаренко П'єтр! Прігатовіться!

Натовп із респектом розступається перед старесенькою, в три погибелі зігнутою бабусею: ось вона виходить на порожній простір і зупиняється: дрібно - дрібно трясеться замотана в стару хустину, низько схилена голова, налімірно - цупко стискають палицю обтягнені чорною пікіркою старечі пальці: вона приготу-

валась...

Минає ще дві хвилини, і знову відчиняються високі чорні двері, випускаючи гарно - влягнену інтереснту; минає ще секунда, і двері знову зачиняються, а в отворі їх зникає дугою зігнута постать бабусі...

— Скарей паварачівтесь, бабушка! — каже її навздогін секретарка: — Буляк Нікалай! Прігатовіться!

Рух у глибинних рядах під одним з вікон, і молода жінка в типовій для робітниці червоній хустці, що саме в тій хвилині сповивала на мармуровім підвіконні своє немовлятко, розгублено робить крок від вікна... і... зупиняється.

— Я! — відгукується вона і... як видно, не знає, чи піти до кабінету без дитини, чи закінчити сповівати...

— Скарей! — шептання секретарки.

— Ідіть! Ідіть! — шепочуть сусідки: — Ми коло дитини зробимо, що треба...

І зав'язана червоною хустиною робітниця метушливо поспішає до прокурорських дверей: треба ж бо приготуватись... А дві сусідки без поспіху, дуже сумлінно сповивають залишене на вікні немовлятко... Однаково ж робити нічого, свої літі сплять тут - таки на підвіконні: чому ж не допомогти? Сповиваючи, вони поглядають крізь вікно вниз: із другого поверху так добре видно ввесіть майдан перед будинком прокуратури... Тє, що вони бачать, не дивує їх: це ж бо все їм надто відоме, недавно самими пережите...

Там унизу — на вкритому втоптаним снігом майдані тисячний натовп чорною хмарою оточує головний вхід до Прокуратури: не люди, в яких недавно когось із рідних арештовано, і які наївно уявляють собі, що в Облпрокуратурі по спец справах так легко лізнатись про долю арештованого... Є в тім натовпі мешканці міста, є й прибулі з довколишніх районів, але всі вони однаково наївні: не знають бо "порядків", тому їй стоять безпорадно скучивши і тримаючи вхід до будинку Обласної Прокуратури в стані тривалої облоги...

— Нічого! — пошепки каже одна з жінок, підкладаючи під дитину суху пелюшку: — Як постоять до вечора, тоді дізнаються, що треба складати списки, бо інакше діла не буде...

— Знаєте? Я два дні отак у натовпі вистояла, заки спромоглася в тій юрбі до черги записатись, — відповідає потиху друга.

— А пам'ятаєте, як ми всі, якраз місяць тому, склавши ввечері списки, цілісеньку ніч за ворітми сусідніх будинків ховались, щоб, не лай Боже, — міліціонерові вночі на очі не попастись...

— Мене ледве не схопив міліціонер... я не знала, що вночі під Прокуратурою стояти не можна... Двох моїх знайомих схопив таки й повів бідолашніх до району... А я втекла і... впросилася до діврника, щоб сковав мене під сходами отого великого будинку, що напро-

ти... Там тоді багато жінок під сходами ночувало: по карбованцю за це двірникові заплатили...

— А зате на світанку люди, мов птиці, злєтились і стали в чергутисячками, а в середині кожної тисячі — сотнями, згідно зі списком... Порядок велике діло! — повчально шепоче перша жінка і, закінчивши сповивати дитину, знову дивиться вниз.

Там унизу, на вікному втоптаним снігом майдані, окрім незграбного натовпу найвінших новаків, чорною стъжкою вирізьбується довга - довга черга ніучених гірким досвідом. Вона вимірюється тисячами, вона починається від будинку Прокуратури і зникає лесь далеко — за поворотом квартала. Зверху здається, ніби тією стъжкою злегка погойдує вітер: та чорна стъжка живе напруженим, нервовим життям, вона розвузиться, ворушиться і... посувавшися вперед, втиваючись до бічних дверей будинку Прокуратури, де реєстраторка призначає день прийому.

— Тижнів за три — за чотири й вони матимуть право стояти в цьому коридорі, як опе ми з Вами, — пошепки каже друга жінка.

— Скільки? Скільки? — чується шепіт у натовпі...

— Десять років! — глухим голосом відповідає робітниця, протискуючись до залишеної на підвіконні дитини і краєм червоної хустинки витирає скуні пекуї сліози...

А круглий годинник вторі спокійно - ритмічно відстукує хвилини, які з математичною закономірністю складаються в години... і минають... З кожною годиною рідше натовп жінок...

Манірна секретарка Муся в такт із годинником "відстукує" прізвище за прізвищем; в такт із годинником відчиняються й зачиняються високі чорні двері: одна жінка виходить, друга заходить... Одна виходить заплакана, друга - з нерухомо - закам'янілим обличчям, на якому застигло невисловлене, придушене страхом питанням "за що?" І всім -- 10 років, менше - не чути... Зате лекому буває більше: 15, 20 і 25...

Ритмічно і швидко в такт із годинником відпускає своїх численних клієнток обласний прокурор по спецісправах: в умовах бо грізного 1987 року, коли будинок Прокуратури щодня в стані облоги, -- інакше працювати не можна.

— Падгаецькій Владімір! Прігатовіться! — вимовляє секретарка, і з порідлого вже натовпу жінок виходить висока, худенька і струнка, як тополька, жінка з маленькою дитиною на руках... На ній чорний плащик і синя, вовняна шапочка, що ніяк неспроможна охопити буйне, чорне, як воронове крило, волосся. Вона висміkuється нестухняними пухнастими хвильками з-під синього обручика шапочки і падає на біле чисте чоло; поправити його голі, бо ж обидві руки тримають малень-

кий живий скарб — заснулу дитинку... У жінки — міле смагляве прозоро - бліде лицо і щільно стулені докупи безкровні уста. У неї блискучі, опуклі чорні очі, що так нагадують зовсім дозрілі вишні; на тлі худенького, блідого личка, ці очі здаються надто великими... Між чорними бровами залягла глибока і вперта зморшка, яка заважає точно визначити її вік... Скільки її? 25 чи 32? Хто її знає!.. Ота зморшка між бровами!

Шнурочки чорних бровенят зосереджено зводить докупи, і від цього поперечна зморшка між бровами стає ще глибшою. Стримано-ніжним жестом ще цупкіше пригортє дитинку до грудей і слухняно зупиняється поруч із секретаркою, напроти дверей: вона приготувалась.

Минає хвилина, і жінка з дитиною переступає страшний поріг...

Вроночно вмеблюваний кабінет: з темно-вишневого оксамиту гардини на вікнах і дверях; оббиті чорною шкірою м'які фотелі, великий імпозантний письмовий стіл, а на стінах -- великі, в дорогих рамах портрети вождів, -- Леніна, Сталіна, Єкова, Вишінського...

Жінка прямує до вроночного стола, бо ж саме за столом, зруочно потонувши в глибині м'якого фотелю, сидить людина... Це чоловік років 45-ти, повний, чисто виголений і свіжий, з поважною лисиною на голові... Він оглянений в бездоганно - пошитий цивільний костюм з модного "коверкоту". Руки в нього ніжні, білі, з довгими, як у музики пальцями; правою рукою він недбало тримає олівія на певному місці густо - надрукованих списків, що лежать широкорозложені на його столі.

Повітря кабінету просякнуте міцними пахощами ясмину, і джерелом їх, напевно, є отої чоловік у бездоганно - пошитому костюмі, бо... чим біжче до нього, тим виразніше лають себе чути пахощі...

Жінка зупиняється коло вроночого письмового стола, і очі її мимоволі прикипають до тих страшних списків... Там рядками надруковані прізвища, а поруч із прізвищами рясніє цифра "10", і лише де-не-де одноманітність надрукованих підряд "десяток" порушується цифрами "15", "20" і навіть "25".

Не глянувшись на жінку з дитиною, чоловік говорить монотонним, підкresлено - байдужим голосом, не відригаючи очей від розложений на столі списків:

— Подгаецькій Владімір — враг народу. Осуждений по статьї 54 Уголовного Кодекса УССР на десять лет тяжких принудітельних работ в атальонних лагерях НКВД.

Тремтячими руками жінка щільніше притискає до своїх грудей дитину, очі її розширюються, щільно - складені докупи без єдиної кровинки уста тримають, вона хоче щось сказати і... не може...

Коротка, що вимірюється надто довгими секундами, мовчанка... Ще за хвилину перед

тим прозоро - бліде обличчя жінки вкривається неправильними плямами гарячкового рум'янцю, а очі - вологі опуклі й блискучо - чорні налахкотять вогнем... Ті очі, неначе чорні озера, в яких не видно дна...

— А... за що ж така тяжка кара? — наречіті пити вона.

— За контрреволюцію, — флегматичним голосом відповідає прокурор; підвіши нарешті свої очі від списків, він уважно дивиться жінці в обличчя...

— Хм, — грайливо всміхаючись очима, каже він: — Ви — харошенька женщина і... я Вам дам савет: забудьте мужа і вихадіте замуж...

— Дякую за пораду! — дуже гостро відповідає жінка: — Але...

На якусь коротесеньку мить очі їх зустрічаються: очі двох людей, які не зрозуміють одне одного ніколи.

— Але, — твердо продовжує жінка: — Ця порада — не для мене.

Її голос уривається, і вона робить вимушенну, але коротесеньку, як мить, павзу.

— Чи можу я знати, куди ж заслали моого чоловіка? Бо в тюрмі його вже нема...

— Ми на южніє курорти не пасилаем, — усміхається прокурор, показуючи золоті зуби: — ісключітельно на северніє... Он Вам напишет... і тогда узнаете, на каком іменно із нашіх северних курортів он "лечиться"... Ваш муж сослан с правом перепісکі...

Якийсь промінчик надій промайнув у широко розплющені очах жінки...

— Напише?! — з недовір'ям і неприхованою радістю перепитує вона, і її здається, що цей золотозубий прокурор не такий вже страшний і неприступний, як у першу хвилину здалося...

— Товаришу прокуроре! — піднесено - дзвінким голосом говорить вона, дивлячись йому в самі очі: — Тяжко й дуже дивно мені чути, що чоловіка покарано за... контрреволюцію... Я ж бо нальто - добре знаю, що він, окрім своєї медицини, ні до чого не мінався... Але... — тут вона робить виразну й тривалу павзу: — А за що ж карають мене з дитиною?! Синкові нема ще й року, — показує вона на дитинку, що мирно спить в її обіймах: — А в мене ще й стара мати на утриманні... Як можу я утримувати їх обох і себе, коли після аренду чоловіка мене негайно звільнили з роботи і викинули з помешкання?! Тепер ми всі троє тулимось у кутку прохідного, холодного коридора. Алже зима — тепер! Я маю 10-тирічний службовий стаж і скінчені курси чужих мов. Я була знаною в своєму колективі стаханівкою... Але... мене на роботу ніде не приймають, бо я тепер — жінка "ворога народу"... Ми всі троє тяжко голодуємо... А в мене відновилася колись заличенна туберкульоза.

Все це виривається з уст жінки одним духом, вона захлинається, поспішає: ану ж про-

курор спинить її, не дасть договорити...

А прокурор і справді робить виразно - незадоволену гримасу і... дзвонить... В ту ж таки мить в отворі розчинених дверей з'являється запобігливе обличчя секретарки.

— Заві следуючу. Муся! — тоном розпорядження каже прокурор, а звертаючись до жінки з дитиною, нальбо додає:

— Ви, гражданка, злоупотребляєте маєй добротой і атнімаєте у меня драгоценное времѧ... Іскать для Вас работу і квартиру, лечить Вас ат туберкульози — это в функції Прокуратури не входіт... ето всьо... Ваші падробності...

Тим часом Муся — секретарка впускає чергову клієнтку — стару жінку в окулярах; а разом з нею і сама заходить до кабінету.

— Мої "падробності"? — помертвілими устами пошептує жінка, нервово - різким рухом притикаючи дитину до грудей:

— Моя "падробності"?

— Ува! Ув-ва-а, — плаче дитинка, пручаючись ніжками й руками в тенетах звивальника.

На обличчі прокурора застигає виразно - незадоволена гримаса... Вона не покидає його обличчя навіть тоді, коли він, звертаючись виключно до нової клієнтки, говорить флегматичним, нудно - байдужим голосом:

— Петерсон Карл — враг народа, осуждений по статье 54 Уголовного Кодекса УССР на 10 літ тяжелых прінудітельних работ в атальонних лагерях НКВД.

А секретарка Муся рішучим, діловим кроком наближається до жінки з дитиною і каже, показуючи рукою на двері:

— Гражданка! Ви мешаєте работать! Асвадіт памещені!

II.

"Колима, Колима
Чудна планета
Десять місяців — зіма,
Останнє — літо..."

(З пісні совєтського арентантів).

— В-в-гу-у-у! Гу-у! Гу-у! Мов лютий звір, реве пурга на Колімі — "планеті"...

— Ш-ш-у-у! Ш-ш-ш! — мертвим шелестом зловісно шепочуть непроглядно - білі хмари сухого й гострого, мов голки, снігу, що їх несамовито несе оскаженій вітер у лікій сваволі, яка не знає меж...

Лютий 1940 року... Скріплена цупкими пазурами нечуваного в Україні морозу, лута колимська хуртовина - пурга сіє довкола смерть... Вона зухвало викликає на лвобій (лвобій завжди нерівний!) усе живе... Вона гне долоду й вириває з коренем дерева, вона заносить снігом захоплену в одкровому полі тварину, вона збиває з ніг і живцем у пухнасто - білу могилу закопує паря природи - лю-

дину... Вона швидко і спрітно замітає сліди своїх злочинів, зрівнюючи все хвилястою білою пеленою...

Пурга на Колимі — "планеті" є вірним і надійним спільником внутрішньої політики Советського Уряду: вона ж бо ходить там у парі з НКВД, вона ж бо допомагає нищити "ворогів народу", яких на Колимі є сотні тисяч, і які "спокутують свої гріхи" перед батьківщиною соціалізму, добуваючи для неї золото з ґрунту вічної мерзлоти...

— Гу-у! Гу-у! — реве пурга, стрясаючи стінами ново - збудованої амбуляторії табору примусових робіт НКВД на золотокопні "Лєдяної". Вона стукотить у вікна, вона шалено лопотить брезентовим дахом і, здається, осьось зірве його в непереможнім, стихійнім пориві...

16*) - годинний робочий день арештанта закінчиється! І саме тому передпокій таборової амбуляторії переповнений до самого краю... Жалюгідні, мало схожі до людей істоти, вдягнені в лахміття, які описати годі, що сили тиснути один на одного, прагнучи до дверей приймальні... Слабші туляться до стіни: хто — сидить, скувившись — на почіпки або витягнувши ноги рівнобіжно зі стіною, а хто — стоїть на колінах, обіпервшись об стінку спиною... А онде в куті лежать троє, що заповнюють задушливе повітря передпокією відчайдушним стогоном... Це все тяжко - хворі арештанти, які вже ні ходити, ні стояти не можуть... Сильніші й щасливіші, в яких відморожені тільки обличчя, вуха та руки, займають у передпокії найкращі позиції, — під дверима приймальні... Розмотавши лахміття, вони вже відкрили чорні, вкриті ранами обличчя, вуха та руки: вони приготувались до медичинського огляду... Це — щасливі: вони ж бо мають надію ось-ось попасті на прийом...

Сильні акорди людського стогону заповнюють несвіже повітря передпокію; його, напевно, чути й назовні, але... яким незначним і маленьким складником упітається цей стогін у загальну симфонію смерті... він тоне в реві пурги, неначе малесенький камінчик у воді...

By-у-у! By-у-у! — висвистує оскажений вітер... Ш-ш-ш! Ш-ш-ш! — зловісно шипить сухий, колючий сніг, що непроглядно — густими, білими хмарами невпинно пролітає над золотоносним ґрунтом Колими — "планети"...

*) Офіційно для советських арештантів у той час було встановлено 12-годинний робочий день без жодних свят і днів відпочинку, але фактично арештанти працювали 15-16 годин денно, а той більше: збільшення тривалості робочого дня розглядалося, як систематично - застосована кара за невиконання норм виробітку. А норми ці були такі високі, що виконати їх і здоровій людині було неможливо.

— Следуюші! — молідцювато викрикує молодий чорнявий, здоровий, як бичок, хлопець, з розгоном відчиняючи двері з приймальні до передпокію... Це — санітар Коля... Біля дверей утворюється неуявна штовханина, але Коля швидко наводить порядок: ногою, вдягненою в новенький чобіток - валянок він відштовхує одного, другого і дає кулаком у зуби третьому. В наслідок цих енергійних заходів хтось — якийсь щасливий — з розгоном влітає до приймальні, і двері знову зачиняються: оце і є "следуюші"!

Завідувачем таборової амбуляторії є фельшер - кримінальник, у стосунках із арештантами неприступно - зарозумілий і безапеляційно - різкий — він бо владар над життям і смертю цих нещасливих, укритих ранами та лахміттям істот... Лікарів та професорів медицини є в таборі немало, але... вони добувають золото з глибоких шарів ґрунту вічної мерзлоти. Згідно з правилами НКВД, політичні в'язні (так звані "контрики") не мають права займати посади за фахом, рівно ж не мають права виконувати легкої роботи, — в канцеляріях, склепах, амбуляторіях, кухнях, К. В. Ч. (Культурно - Виховна Частина, — бо вона існує на Колимі). Згідно з правилами НКВД, всі ці, — так звані "легкі роботи", а також і адміністративні посади наглядачів, бригадирів і десятників займають виключно кримінальники — "битовики", як їх звичайно називають у таборах НКВД. Серед убійників, грабіжників і злодіїв — лікаря не знайшлося, тому й завідує амбуляторією фельшер — з кримінальним минулим.

— В ру-у, Гу-у, Гу-у! — мов лютий звір реве пурга, зловісно нагадуючи про себе зібраним докупи жертвам своєї сваволі: — Гу-у!

— Следуюші! — молідцювато викрикує Коля — санітар, теж колишній розбійник, і, давши кілька стусанів ногою та пару разів у зуби кулаком, він знову впускає якогось щасливого — "следуюшаво" до приймальні... І здається, що ніхто і ніщо не може порушити одноманітності цього "порядку"...

Коли раптом різко відчинились зовнішні двері... Тоді зловісний зойк пурги урвався до передпокію, і брутальна хвиля колючого, сухого снігу вогнем обсмалила чорні, вкриті ранами обличчя нещасливих... Тоді гучніше забренів акорд людського стогону; лайка і зойки невдоволення пролунали в повітрі...

З величими труднощами когось волочили до передпокію: двоє досить молодих іще арештантів тягли третього: це було велике, але майже зовсім інертне, замотане в лахміття тіло, яке вже не володіло ні руками, ні ногами, і тільки зойки — хріпкі, глухі й уривчасті — промовляли за те, що це жива ще людина...

Двері нарешті зачинились...

— Братя! — високим теноровим голосом звернувся один із двох супутників тяжко-хво-

рого саме до тих арештантів, які займали кращі позиції під дверима приймальні: — Браття! Будьте людьми. Пустіть цього нещасливого без черги!

З гурту, що тримав двері приймальні в стані облоги, почулися голоси "за" і "проти"... Але було щось імперативне в цьому високому теноровому закликові: "Браття, будьте людьми!"

— Бив — бив його сьогодні на роботі наш бригадир за невиконання норми, — тоном товариської розповіді продовжував власник тенорового голосу: — бив — бив, але душі з нього все ж таки не вибив...

— Міцно збудований це чоловік! — з респектом показав він на велике інертне тіло в лахмітті, що напівлежало на його плечі: — Але сьогодні він уже, напевно, загинув би в забої¹⁾) від морозу та клятої пурги, як би ми не взяли його з собою після роботи... Важкий він дуже... Вірите? Ледве лягнули до амбулаторії...

Промовець замовк, але, подумавши якусь хвилинку, додав: — Як не допомогти йому зараз — негайно ж таки, то він..., уже ось-ось кончиться... Будьте ж людьми, браття! Пустіть його без черги! Усіх нас така доля чекає...

Ті, що стояли до сумної трійки найближче, почали мовчки розступатись... Тоді обидва супутники тяжко-хворого арештента, енергійно допомагаючи собі ліктями, використали ситуацію і трошки просунули хворого вперед — до дверей приймальні... Ще кілька хвилин спільніх зусиль, і... фортецю здобуто: замотане в лахміття обличчя тяжко-хворого опинилось в оптимальній позиції біля дверей...

— Слідуючій! — викрикнув Коля-санітар, відчинивши двері до передпокою...

— А ето єшо што таке?!? — визвірився він на трійку, що вже почала пропихатися в двері...

— Тяжко-хворий! Тягнемо його аж із самого забою, — іти ніяк не може, бо обидві ноги відморозив, — дуже лагідно пояснював санітарові той самий теноровий голос, а тим часом, узявши тяжко - хворого попід руки, обидва товариші вже пропихали його крізь двері до амбулаторії.

— Как твоя фамілія? — спитав Коля, діловито сідаючи за столиком, що стояв зразу ж таки біля дверей. Коля взяв ручку й приготовився уже зареєструвати "фамілію", але... замотане в лахміття обличчя не відповіло нічого...

— Підгаєцький, — відповів за нього теноровий голос.

¹⁾ "Забой" — ділянка золотоносної долини, на якій відбуваються роботи добування золота.

— А-а-а-а! Собственої персоной доктор Подгаєцький! з уїдливим сарказмом жваво відукнувся фельшер, — чоловік років сорока, високий, худий брюнет, що стояв біля другого, — великого стола, заставленого різними пляшечками, бінтами та ватою: — Я єво знаю... Он уже бил у меня позавчера: у нєво крававий панос... I какова чортви приянулі єво сюда, хател би я знати?! У нас в стаціонаре для боліє здорових места нет, а не то што для такова доходягі¹⁾... Лечіть ат крававаго паноса у нас нечем! Тащіте єво вон атсюда! Всьо равно єму — каюк!²⁾

I фельшер безнадійно махнув рукою... Він помовчав якусь хвилинку, спостерігаючи нерухому, приголомшенну його словами трійку, і додав:

— Ну, што сталі, как мъртвиє?! Тащіте єво к... (відома російська лайка) і не мешайте работать! Подгаєцький — доктор, пустіть сам себе вилечіт!

— Давай сюда следующаво! — тоном розпорядження звернувся він до санітара.

Коля з розгоном відчинив двері... Допомагаючи собі ногою, він випхав сумну трійку до передпокою і молодцювато викрикнув: — Слідуючій!

— В-в — гу-у! Гу-у! Гу-у! Гу-у! — мов лютий звір, ревла пурга на Колимі — "планеті"...

— Ш-ш-ш-у-у! Ш-ш-ш! мертвим шелестом зловісно шепотіли непроглядно — білі хмари сухого й гострого, мов голки, снігу, невинно пролітаючи над золотоносним ґрунтом Колими — "планеті" та братськими могилами невинних...

¹⁾ Так називають арештанта, виснаженого, хворого й знеможеного до такої міри, що дні його (а може й години) вже пораховано. Такого, як правило, не лікують, але прапювати він мусить; він дістає звичайно значно менші й гірші порції їжі і... до ходить. Тому й "доходяга".

²⁾ "Каюк" — кінець, смерть.

Літо — 1948 р.

Ігор Качуровський

СОНЕТ

ЙОГО ІСТРІЯ І ТЕОРІЯ

(Інформативна довідка)

Існує своєрідне правило: початок якогось літературного явища звичайно пов'язують з іменем великого письменника, без огляду на те, чи цей письменник справді творив щось нове, чи геніяльно продовжував започатковане до нього іншим. Особливо спричинилося до цього пов'язання модне в наші дні уточнення понять "новаторство" і "геніяльність". Отже, немає нічого дивного, що творцем сонета дуже часто називають Петrarку, хоч, в дійсності, сонет з'явився приблизно за 100 років до Петrarки. Походження своє сонет завдачує **сіцілійській школі поетів**, що існувала при дворі Фридриха II (1215 - 1250). За словами Ю. Клена: Льовив, любив живої думки

відрух

Років, століть прийдешніх
ідеолог,
Галантний, звинний
Гогенштавфен Фридрих,
Той дипломат, геретик і
астролог,
Що мавританський стиль
плекав в Палермо...

Звідти сонет переходить до Тоскані, де трохи пізніше постає **"новий солодкий (вишуканий) стиль"** Гідо Кавальканті. У Флоренції, сприймавши літературну спадщину "нового солодкого стилю", пишуть сонети Чіно ді-Пістоїя і його геніяльний друг **Данте Аліг'єрі** (1265 - 1321). З багатьох творів **Франческо Петrarки** (1304 - 1374) завоювали безсмертя лише його канцони і сонети: піsnі на життя і на смерть Ляври. Пізніше ми зустрічаємо в Італії сонет у Мікель Анджело, Торквато, Тассо ітд. Разом з Ренесансом переходить сонет до інших країн західної і центральної Європи, за винятком покищо тільки Німеччини, де панує двовірш. Традиції петrarківської лірики в тому чи-

слі і сонет культівуються поетами — **петrarкістами**. Ще за життя Петrarка його наслідують в Еспанії. Перші еспанські сонети, що мають три валу літ. вартість, належать Маркізові де-Сантільяна. В "Дон - Кіхоті Сервантеса зустрічаємо сонет у формі діялога. Найбільш відомий петrarкіст Еспанії — Гарсілясо де-Вега (початок 16 в.). Варто згадати сонети Кальдерона, вкраплені в його драматичні твори.

В Англії — в творчості Сидни і Спенсера — сонет приймає дещо відмінну форму, але про це пізніше. Сонети **Шекспіра** (1564 - 1616), в яких трапляються загадкові риси з біографії їх автора, до недавнього часу не звертали на себе особливої уваги дослідників; тільки в останні десятиріччя пролунали голоси, що коли б Шекспір не написав нічого, крім своїх сонетів, він все таки був би великим поетом. З кінцем 18 в. спостерігаємо відхід від сонета сиднівсько-шекспірівського зразка (Вордсворт, Кітс). Найдиватнішим сонетистом Англії в минулому сторіччі був поет і маляр

— "грішник, розпусник,
безбожник,
що покохав Беатріче..." —
Габріель Данте Россетті, найвидатнішою сонетисткою — **Елізабета Броунінг**.

На порозі французького класицизму бачимо розквіт сонета у поетів **"Плеяди"** (Дю-Белле, Ронсар — середина 16 в.). В добу класицизму сонет був, здається, єдиним з середновічних літературних надбань, право на існування якого стверджувалося теоретиками літератури:

"Добре написаний сонет варт цілої поеми" (Буало). Звичайно, не міг відкинути сонета і романтизм з його пошаною до минулого. Зі сланьтініх французьких поетів середини й кінця минулого сторіччя в сонетах кохалися Сюллі Прюдом, Альфред де-Мюссе, Леконт де-Ліль, Артур Рембо, **Хозе - Марі Ере-**

діа та багато інших.

У німців сонет починає свій розвиток приблизно на 100 років пізніше, як у французів (Мартін Опіц і Флеммінг — дводцяті роки 17 в.). Відродження німецького сонету — Бюргер, Шлегель; дальший розвиток в творчості Гете, Рюккerta, Гайбеля; на початок нашого століття припадає розквіт німецького сонету (Райнера Марія Рільке — 1875 - 1926). Якщо відокремлювати австрійський сонет від німецького, варт зазначити, що австрійці першою своєю сонетисткою вважають Катарину - Христину фон - Грайфенберг, творчість якої припадає на другу половину 17 в.

З поміж польських поетів віддавали данину сонетові **Адам Міцкевич**, **Адам Асник**, М. Конопницька, Між іншими, в "Кримських сонетах" Міцкевича натрапляємо, як і в Сервантеса, на сонет у формі діялога. З сучасних літератур, не рахуючи совєтсько-російської, найменш уділяє уваги сонетові польська: в антології польської поезії воєнних років на 200, приблизно, поезій ми знайшли лише один сонет Казіміра Вежинського.

У росіян, хоч ми знаємо вже сонети **Пушкіна** і Дельвіга (якщо не рахувати більш ранніх сонетів Сумарокова, Державина і т. д.), до кінця минулого сторіччя сонет не завоював великого місця в літературі. Зате кінець 19 — початок 20 в. принесли сонети Н. Мінського (нині забутого), Ів. Буніна, В. Брюсова, К. Бальмонті, Н. Гумілеві. Тепер в Сов. Росії сонети не в моді, їх пишуть хіба початкуючі поети, які ніде не друкуються.

Білорусь має високохудожні сонети **М. Богдановича**, поета, близького до французьких парнасіців і наших неокласиків.

В українській літературі найбільш відомі сонети належать перу Лесі Українки, Ів. Франка (до 100 сонетів) та **неокласиків** — **М. Рильського**, **М. Зерова** (понад 100 со-

Нетів), Ю. Клен та ін.

Ми свідомо обмежуємося на перелікові лише тих авторів, що їх імена беззастережно можуть бути заражовані до світової поезії. Є ще багато добрих і гірших наших сонетистів, але аналіз чи бодай перелік, їх сонетів вимагає більшої праці. 1929 року вийшла книжка В. Чапленка "Сонет в укр. поезії", у якій автор подає історію і теорію сонета. (На превеликий мій жаль, з цією працею я не обізнаний). "Український сонет за останні 20 років" — це одна з тих тем, що чекають свого дослідника. В наші дні залюбленість поетів в сонетах стала, так би мовити, хворобливою. Але якщо хтось з читачів зацікавиться тим, що таке сонет, то цей "хтось" не знайде, як нам здається, чим заспокоїти свою цікавість. В одних авторів, що розглядають сонет як жанр поруч з елегіями і ідиліями, знаходимо лише строфічні ознаки сонета. В інших, навпаки, в роздлілі строфіки читаємо вимоги до змісту сонета і його композиції, що дає право заражувати сонет до літературних жанрів.

Ще добре, коли цей "хтось", що на питання про сонет не отримав відповіді, є звичайним читачем; якщо він є молодим поетом, це вже набагато гірше. А коли цей молодий поет (як воно звичайно трапляється) почне писати сонети, не маючи про них жодної уяви, тоді він ризикує почути від знайомого критика: "Навіть Семенко не писав таких сонетів!"

Але що являє собою сонет?

Перш за все, не можна розглядати сонет, як щось статле. За 700 років свого існування сонет у різні літературні епохи, в творчості окремих народів набрав, цілком зрозуміло, різних, подекуди взаємозаперечливих, форм. Для одних поетів і теоретиків літератури сонет був жанром, навпаки, для других він жанром не був, а був лише чотир-

надцятивіршовою строфою з певним порядком рим. Щоб привести всі існуючі сонети до одного знаменика, знайти спільні формальні ознаки для сонетів Петrarки, Шекспіра і, скажімо, нашого Зерова, ми розбиваємо сонети на три групи, щоб розглянути кожну з них зокрема.

1. Сонет італо-французький

Терен розпросторення: Італія, Еспанія, Франція, Польща. Головна ознака, що відрізняє його від сонета німецько-російського — **силябічний вірш**. Інші ознаки для італо-французького і німецько-російського сонета спільні. Переходимо до цих ознак. Сонет являє собою строфу з чотирнадцяти пов'язаних римами віршів. Умовно сонет ділиться на 2 катрени (чотиривірші) і 2 терцети (тривірші — не плутати з терцинами!). Звичайно, сонет має 4 рими, але може мати також 2, 3 або 5 рим; **другий катрен має обов'язково ті самі рими**, що й **перший**, рими тривіршів вільні і можуть, між іншим, повністю чи частково повторювати рими перших восьми віршів. Дехто з літературознавців вважає, що сонет є суворо-замкненою, постійною, незмінною формою (строка аввааввасседе); користування цією формою могло б утворити в поезії монотонію, одноманітність. Але ми стоямо перед фактичною різноманітністю сонетів. Знаємо, наприклад, сонети, де катрени мають не **охопні** рими, а **перехресні**, або перший катрен має охопні, а другий — перехресні рими і навпаки. Та

ка сама свобода рим характерна і для терцетів. З нашої точки зору, сонет припускає практично необмежену кількість положень в розташуванні його рим (біля 1500!). Звичайно, далеко не всяке положення рим в чотирнадцятивіршовій строфі дає сонет, напр. при чотиривіршах на одну риму, при неспарованій римі і т. д.

2. Англійський (шекспірівський) сонет.

Від італо-французького відрізняється **системою** віршескладання, від італо-фр. і німецько-російського — **формою** своєї строфи. Пов'язують його з іншими сонетами лише спільні для всіх 14 віршів. Для шекспірівського сонета зовсім не потрібно, щоб рими першого катрена повторювалися римами другого. Терцетів взагалі немає. Сонет складається з трьох **катренів** (четиривіршів) і одного **дистиха** (двохвірша). Схема: ававсддефегг.

З кінцем 18 в. чи початком 19 в. англійська поезія (як ми згадали вище) вертається до італо-фр. форми строфи, зберігаючи силябітонічний розмір.

3. Сонет німецько-російський

Різниця між ним і італо-фр. полягає лише в системі версифікації. Це сонет **силябітонічний**. Звичайно, розмір сонета — п'ятистопний ямб, іноді — шестистопний. Жодної строфічної і композиційної різниці між сонетом італо-французьким і німецько-російським немає. Отже: рими другого катрена ті самі, що й першого. Рими терцетів вільні. Сонет звичайно має 4 рими, але може мати від 2 до 5 рим.

(Зразок **римованого наскрізь** сонета — "В Альпах" Ів. Буніна). У нас під російським і німецьким впливом сонети пишуться здебільшого п'ятистопним ямбом. З головних систем віршескладання українська мова непридатна лише до метричної. Тому сонети, розмір яких відповідав би не російсько-німецьким, а франко-італійським зразкам, у нас цілком можливі, хоч зустрічаються лише у молодомузців (П. Карманський та ін.). В російській поезії були спроби перекладати італійські сонети силябічним віршем, але спроби ці успіху не мали з причин позалітературних. До речі, силябічні сонети мають звичайно 11 складів, іншими словами — їх розмір близчий до шестистопного ямба, ніж до п'ятистопного. Пер

ші німецькі сонети Опіца і Флеммінга (див. вище) і були написані не п'ятистопним, а шостистопним ямбом. Але пізніше п'ятистопний ямб запанував в сонеті настільки, що деякі віршезнавці і поети розміром сонета стали вважати виключно п'ятистопний ямб. Як зразки написаних шестистопним ямбом українських сонетів, можемо назвати "Лебеді" Драй-Харі, "Лестригони" М. Зерова.

Але чи є сонет жанром?

Максим Багданович говорить про будову сонета слідуюче: "В перших 8 рядках розвивається тема сонета, а в останніх — висновок до неї, ставиться питання і дається відповідь, малюється образок і викладається пояснення до нього". Приблизно тут само думку висловлює і С. Гординський ("Укр. вірш"). Часто в наукових розвідках чи підручниках визначення сонета починається словами: "Сонет

це поезія (не строфа!) з такими і такими ознаками...." Ми, зі свого боку, розглядаємо сонети на **класицистичні** і **некласицистичні**. Класицистичний сонет, безумовно, належить до літературних жанрів, а саме до так званих жанрів з формальними особливостями; сонет некласицистичний є лише позбавленою жанрових ознак чотирнадцятивіршовою строфою. Як Багданович, так і Гординський теоретично не допускають повторювати в сонеті будьяке слово два чи кілька разів. Але не підлягає сумніву, що в сонеті, як і у всікому іншому творі, автор може користуватися реторічними фігурами повторів (анафора, епіфора, кільце, східці і др.), що ні в якій мірі не шкодить естетичному враженню. Знаємо сонети, де повторюються навіть пілі вірші або півші. Сонет Ю. Клена "Сковорода" є, безпепечено, одним з кращих в нашій поезії, але починається він якраз повтором:

"Піти, піти без пілі і мети..." Так само один з кращих сонетів Зерова закінчується двічі

повтореним епітетом: "І в vog кому повітрі vogki зорі". У самого Богдановича в його сонеті "На цемной гладі сонних луж балота" слово "gnіль" повторено двічі. А що сказати про такий сонет Мішкевича, як 'Дзень добри', що побудований, властиво, на кількаразовому повторенні одного слова?

Висновок: сонет не допускає повторів лише в тій самій мірі, як всякий формально до сконалий віршетвір.

В канонічному сонеті речення не могло ні в якому разі переходити з катрена в катрен, а тим більше, з катрена в терцет. В епоху модернізму були спроби зламати таку структуру. Не знаю, наскільки вдалими треба вважати ці спроби...

Клявзули сонета у різних народів відрізняються одні від інших. Так напр., у французів фактично маємо лише **чоловічі** закінчення (умовно — чоловічі й жіночі, якщо рахувати слова з німим е на кінці за жіночі закінчення). У поляків, — завдяки сталому на голосові на передостанньому складі, — тільки жіночі, хоч теоретично можливі й чоловічі клявзули — зі слів односкладових. У нас — **чоловічі** й жіночі, або скоріше — жіночі й чоловічі. Зрідка трапляються сонети з виключно жіночими закінченнями, можливі, але практично не вживаються, сонети з римами чоловічими. У Ю. Балка є сонет "Богун у Переяславі" з чоловічим римуванням. — Доповнення В. Чапленка.

Лактиличні клявзули в сонеті не допускаються. Не допускаються несподівані зміни клявзуль: напр. жіноча в катренах, чоловіча в терцетах і навпаки. Якщо при чоловічих і жіночих клявзулах останній вірш другого катрена має, скажімо, жіноче закінчення, то перший вірш першого терцета має, звичайно, чоловіче закінчення. Взагалі, різних римах, що стоять поруч, слід уникати одинакових закінчень.

Консонанси, асонанси, рими нерівноскладові і різнонаголосні в сонетах не вживаються.

Мусимо також зазначити, що відділити різкою граничою сонет як літературне явище від інших, близьких йому, літературних явищ не завжди буває можливо. Безумовно, що чотирнадцятьрядкова поезія П. Б. Шеллі "Озімандія", яку (поезію) не можна розділити на катрени і терцети, не є сонетом, але коли ми, напр., у Вордсвортса зустрічаемо поезію з 14 віршів, де одна з рим другого катрена повторює катресь риму першого, а друга не повторює, то ми маємо, приблизно, однакові підстави, щоб зарахувати вищезгадану поезію до сонетів і щоб не зараховувати.

Тут варто буде згадати споріднені з сонетом строфі.

1. **Сонет з кодою (хвостатий сонет).** Це сонет з одним або кількома зайвими віршами. Походить з Італії. У нас єдині, наскільки нам відомо, зразки сонет Филиповича, присвячений Гете і — "Лотовим лоњкам" Порфирія Городака.

2. **Сонетоїд або фальшивий сонет.** Строфа з 14 віршів, де не отримані всі правила будови сонету, напр. катрени мають різні рими і т. д. Сюди ж зараховуємо віршетвори, де отримані всі строфічні умови, але розмір не є властивим для сонета, напр. чотирнадцятьрядний ямб в "сонетах" Ін. Анненського.

3. **Вінок сонетів.** Велика поезія з 14 пов'язаних між собою сонетів, де останній рядок попереднього сонета повторюється як перший наступного, і 15-го (або 1-го), що складаються з цих перших - останніх рядків. Форма досить рілко вживана. Як зразок українського вінка сонетів можна привести "Юнап'ку весну" Л. Мосенда. Є ще у Бобинського "Ніч кохання", А. Ведміцького, М. Жука. — Доповнення В. Чапленка.

4. **"Білий сонет".** Зустрічається в поезії народів, де не-

римована поезія більш поширенна, ніж римована. Чотирнадцятивіршова, побудована за зразком сонету поезія без риму. Зразок — передсмертна поезія аргентинської поетеси Альфонсіни Сторні.

З-поміж звичайних сонетів можна виділити кілька цікавих варіантів: а) Діялогочний сонет. — вищезгадані сонети Сервантеса і Міцкевича. б) Сонет — кільце. "Ассаріадон" В. Брюсова. "У теплі дні збирання винограду" М. Рильського. в) Сонет наскрізь римований і т. д.

Висновки. Той факт, що сонет існує безперервно на протязі 700 років, вже сам по собі промовляє на користь сонета. Багато розмірів, строф, жанрів за цей час з'явилося, розквітло і зникло, інші не зникли лише тому, що їх час від часу відроджували, виводили з забуття поети. Лише сонет пройшов від Середньовіччя, крізь Ренесанс — до сучасності, пройшов, безумов-

но, дещо змінившись, але не в такій мірі, як можна було б чекати. Бо коли ми порівняємо зміни в державному, соціальному, релігійному, культурному житті людини (поезія ніби-то має відбивати, відзеркалювати дійсність і мінятись, коли ця дійсність міняється!), то мусимо ствердити, що зміни в сонеті — мінімальні. Звідси висновок, що сонет є естетичною вартістю, незалежною від часу і простору, а якщо вже йому конче треба бути відбитком, то він є відбитком, не зовнішніх, скромину чеснотах форм людського існування, а чогось глибшого, якоє потаємої суті людини, яка (суть) на протязі 700 літ, а може й 700 століть майже не міняється. Сонет є відбитком туги людини за досконалістю, тією точкою, де людині пощастило найближче підійти до естетичного абсолюту.

Проте, було б хибним думати, що сонет сам по собі є

ключем прекрасного, що дозволяє зумівати між собою катрени і "зробити", за іронічною порадою Куприна, 14 рядків, щоб досягти, так би мовити, сонетального артизму. Так само не слід думати, що, крім сонета, ніяка інша поетична форма не може наблизитись до абсолютно прекрасного. Але це окремі теми, які в рамках нашої статті вміститися не можуть.

Настанку згадаємо нехіть, відразу, ненависть до сонета тих, що їх поетичне "кредо" — в прагненні хаосу чи гротеску. На щастя, туга за прекрасним і досконалим в подлинні сильніша, ніж — постала як реакція на неможливість віднайти абсолютно досконале і абсолютно прекрасне — жадоба хаосу. І ми закінчуємо цю статтю в переконанні, що ще для багатьох поетичних поколінь буде привабом

"Ясна, дзвінка закінченість сонета". (М. Зеров).

АНЕКДОТИ

СТАЛІНСЬКІ ІМЕНИНИ

З нагоди іменин Сталіна, було послано групу колгоспників від всіх республік ССР привітати його із днем народження. Ролі було завчено і розподілено так:

Першим мав вигукнути москаль:

— Хай живе товариш Сталін многії літа!

А всі разом колгоспники мусіли сказати:

— Із советською владою, твоєю партією і комсомолом!

На першій пробі все вийшло добре і тому делегацію впустили до Сталіна.

Коли ж входили до кабінету Сталіна, то в москаля, який ішов попереду, розшинурувався лапоть і шнури тяглися по підлозі. Українець, що йшов за москалем, не бачив цього шнура, і наступив ногою. Москаль упав на підлогу перед Сталіном та як закричить у злості на українця:

— Шоб ти пропав!

А всі були в такому напружені, що й не дослухали сказаного москалем речения, та й собі хором:

— Із советською владою, твоєю партією і комсомолом!

БЕЗПАРТІЙНИЙ

Вступаючи до профспілки, один жилок виповнив дану йому анкету. І в графі, де сто-

яло запитання: 'Ваша партійна приналежність', він відповів двозначно: ВКП(б).

Голова профорганізації, перечитуючи анкету, зауважив, що там було написано ВКП(б), і тому звернувся з запитом:

— Шо ж ви пишете ВКП(б), як ви є безпартійний?

— А хіба ж я написав, що я партійний?

— А оце ж ви написали ВКП(б)?

— Так. Але це означає: Вроді как партійний, а в дужках — безпартійний.

ЦЕ В ПЕРШУ . . .

На відкритих партійних зборах запитують нововступаючого:

— Скажіть, будь ласка, товариш Дяченко, що побудило вас вступити до цієї партії?

— Пілжитися хочу трошки, братця . . .

— А чи були ви в петлюровській банді?

— Ні, братці, не був.

— А в банді Зеленого був?

— Ні, братці, не був.

— А в банді Ангела був?

— Ні, не був, братці.

— А в банді Тютюнника був?

— Ні, не був, братці.

— Ну, так скажіть вже самі, в якій банді бували?

— Ні в якій не бував. Оце вступаю в першу.

PARODIARIIUM

ЩОДЕННИК РЕДАКТОРА ЦУЦІКОВСЬКОГО

30.11.50. Написав казку про Бабусю і її Онучку. Не знаю тільки, який ліпше дати підзаголовок: "Казка для Дітей" чи "Діточа казка".

9.12.50. Жахлива новина. Поет Ю. Балко упав з хмародряпа на голову Ю. Косача. Обидва розбилися.

10.12.50. Вчорашня чутка виявилася правдивою лише наполовину. На Косачеву голову не Балко упав, а залізна балка. Балка погнулася, а Косачеві -- нічого.

11.12.50. Взагалі кажуть, що все це -- байка, і що ніхто ні на кого не падав: ні Балко на Косача, ні Косач на Балка, ні балка на когось із них.

26.12.50. Ішаченко питався, в якому університеті викладав проф. Ласовський, що він, хоч і не є гімназійним вчителем, має титул професора. Відповів, що в Сорbonі: аже ж він приїхав в Аргентину просто з Парижу.

28.12.50. З великим захопленням прочитав звістку про те, що до правління літ.-мистецького клубу в Торонто обрано др. Шкурута. **Доктор** Шкурут мав завжди пряме й безпосереднє відношення до української літератури й мистецтва (деякі літературознавці вважають, що це він, а не Васильченко, написав "На перші гулі"). Школа тільки, що його не обрали на голову клубу.

12.1.51. Недавно мій колега Роман Богданенчук відкрив в Аргентині креольську мову. Щоб перевершити його на полі наукової слави, я написав сттію про Данте. Я зробив епохальне відкриття, що повне ім'я Данте -- Габріель Дантес Россеті Аттієрі. Він, крім "Людської комедії", написав також "Дім Слави" англійською мовою. Його жінка Беатріче була відомою тоді кінозіркою. Особливо велики заслуги має Дантес перед українською культурою: аже це він забив на дуелі московського поета Мусін - Пушкіна.

15.1.1951. Дехто з членів Спілки УНЛМ в Аргентині звернувся до мене за порадою, кого саме на майбутніх заг. зборах обрати до правління. Я відповів, що найкращі кандидати такі:

Голова -- безумовно, Юрій Тис.

Скарбник -- знаний спеціаліст від фінансових справ -- Н. Величковський.

Голова літературного відділу -- представниця великої літератури -- Оксана Керч. Голова театрального відділу -- артист світової слави -- п. Івасівка.

Голова наукового відділу -- проф. Багацький.

Голова журналістичного відділу -- відомий зі своєї культурності, лоброго знання мови, толерантного ставлення до людей інших поглядів, редактор, що ніколи не зводив на сторінках свого (даруйте за вислів!) гумористичного журналу особистих порахунків -- Ю. Середяк.

Голова філософського відділу -- доктор філософії -- Гр. Голіян.

— ** —

ПІЗНАЙТЕ ВАШЕ МАЙБУТНЄ!

Горескоп на 1951 р.

Євген Онацький. Над ним стоїть лиховісна комета з хвостом у вигляді мітли. За неточністю її мітли буде покараний зняттям голови *).

Кость Бульдин. Перебуває під знаком Терезів, аж поки терези під його вагою не поламаються. Доведе до кінця "Ліричний наступ" і пудами дожене Тараса Бульбу.

Віктор Цимбал. Народився під знаком Козорога. На мистецькому полі чекають його заслужені успіхи, на громадському -- так само заслужені невдачі.

Ігор Качуровський. Народився під знаком Ліри. Якщо увійде в сузір'я Діви -- одружиться.

Юрій Тис. Перебуває в невідомій астрономам консталіації Юрія Тиса. Писатиме "Афоризми Мудрія" і опанує українську мову настільки, що, замість теперішніх п'ятнадцятьох помилок на кожній сторінці рукопису, робитиме лише десять.

Володимир Ласовський. Висмикнувся з-під сяйва рубінової зірки зі Спаської вежі. Тепер його планета не ясна. Можливо, що це не планета, а туманність.

Іван Евентуальний. Його сузір'я -- чаша (само собою, не порожня!). Спробує увійти в сузір'я Водника і пiti саму воду, але це йому не вдасться.

*) Себто -- втратить головство в Спілці УНЛМ.

Григор Голіян. Напише екзистенціалістичний роман на тлі химеріяди. Марс — його планета. Делегація марсіян запросить його викладати психологію в марсіянському університеті.

Юлько Середяк. Перебуває під знаком скорпіона, що не залишилося без впливу на його творчість. Мітлою промете собі дорогу в міністри.

Л. Тауридзька. Щасливо омине сузір'я Близнят.

— ** —

Ж И В И А Ф О Р И З М И

Найкраще оплачуються книжки, видані коштом самих авторів, але... під маркою моого видавництва.

М. Денисюк.

Всіх мітлярів, що ненавидять мене і плюгають, — я караю моєю широю любов'ю.

Е. Онацький.

Опаплюжу кожного зухвальника, що не упокориться моїй диктатурі.

В. Цимбал

Імена валяються на бруку, і тому, коли тобі нічого продати, продай одне з імен твоїх...

Х. Пательня

Немає на світі жодної справи, заради якої варто було б прийти вчасно.

О. Сацюк

Творчість не виснажує, навпаки, творчість розсаджує (вширінь). Чим більшу вагу мають мистецькі твори, тим більшу вагу мусить мати й мистець.

К. Бульдин

Спокійно і безтурботно може почувати себе лише той, про кого турбуються його колишні приятелі.

Хв. Чичка

Щоб бути філозопом, щоб вміти дивитись понад голови смертних людей і сприймати світ сюрреалістичними очима, треба неодмінно самому до себе говорити... **Гр. Голіян**

Твердий характер, прямолінійність, вірність даному слову, — це речі ще не вивчені й дискусійні, — тому людина не конче мусить їх мати.

Ів. Евентуальний

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Жахнівському. Ваша стріла не трапила в ціль. Ви, мабуть, думали, що "Щоденник Цуциковського" укладає Ів. Евентуальний.

Бомбослав Атомович

МЕТОДОЛОГІЯ Ю. ШЕРЕХА

А най ті шляк трафить!

(Галицька органічна фразеологема)

Я... Шерех, фахівець від мертвого й живого, Всім на свій смак і піляк значу путі й пороги; На твори ворогів я сплюю мертву падь — І хай трясе мечем неокласична рать! Живим є все, що я живим хотів би зрати, І мертвим — що б жадав в землі живцем згноїти.

Славожад Муровитий

Ю. ШЕРЕХ

Він, стилю органічного креатор, В нетечі ставить свій наївний ятір І марно жде. І буде ждати паки: В озерах риба, між камінням — раки.

Епіграма на Ю. Шереха
(по прочитанні в "У.В." його статті про Клена)

Це не біда, Мій поетичний брате,
ІЦо Шерех знов почав статті писати:
Ти уяви, наскільки буде гірше,
Якщо він знов почне писати вірші!

Хв. Чичка.

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я

Докія Гуменна. "Діти чумачького шляху", т. 4-й. Коштом автірки і її читачів. Дасть Бог, колись вийде.

Л. Полтава. "Про 'модерну поезію' або 'Плоди (шерехівського!) просвіщення'". В-во. "Старі будні".

Ів. Багряний. "Сад гетьманський". Видання С.Г.Д.

Володимир Маяковський. Розлука. Переклав Р. Єндик. В-во. "Ліча-Київ".

Кукриніksi. "Звізда їм ся об'явила". Ідейно-вітримана карикатура. (Замість в "Крокодил", помилково потрапила до "Ліса" за підписом "Еко").

о о о о

А Н О Н С

Незабаром вийде з друку монографія доктора суспільних наук Віктора Будуйхату під назвою:

Ukrainensis Ukrainiani lupus est
(Українець українцеві вовк)

або

Підстави нашого невідродження.

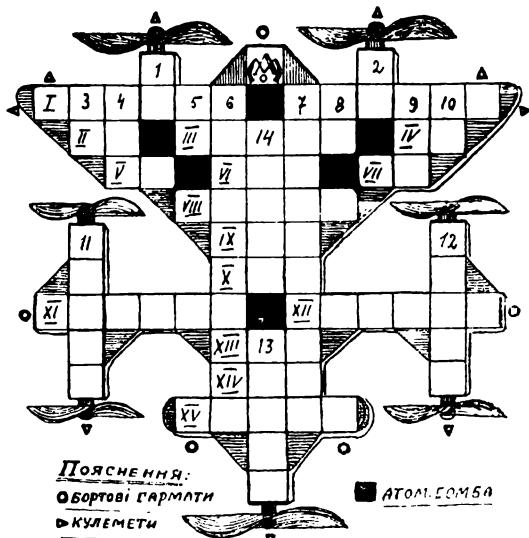
З огляду на актуальність порушених проблем монографія вийде **необмеженим** накладом. Членам усіх політичних партій книга дається **безплатно**, лише на основі пред'явлення партійної книжки чи посвідки.

В-ство "Воююча і Конструююча Україна".

«ПОРОГИ»

З ПРЕСИ

Після року цілковитого незауважування, "Укр. Слово" в Буенос-Айресі нарешті завважило існування в одному з них місті літературно-мистецького журналу "Пороги". Нарешті! Правда, це завваження виявилося в спрямованому проти одного зі співробітників "Порогів" фейлетоні якогось Ен-ка і в целякційній статті, з якої ми довідалися, що панове редакторове "Укр. Слова" не розуміють, що таке **літературно-мистецький** журнал. Але коли вже на панів з "Укр. Слова" зійшла злібність завважувати, то може вони завважати також, що досі не видрукували "звернення Воюючої України", хоч вся українська політично-інформативна (не літературно-мистецька) преса це "Звернення" видрукувала? Чи, може, читачі "Укр. Слова" не належать, на думку його редакторів, до української еміграції? Чи, може, редакторове з "Укр. Слова" вважають, що ніяке "Звернення" їм вже не поможе?

Перед нами літак з 7 моторами. Озброєний він гарматами (5), кулеметами (7) і атомовими бомбами (5). Літака поділено на 74 клітки - кабінки; 6 (чорні) зайняті атомовими бомбами і одна — командиром літака (між двома передніми моторами) до уваги не беремо. Усі останні треба заповнити словами (кожна кабінка — 1 літера), щоб було:

Поземо: I — Ім'я чоловіка; площа. II —
Мало вживаний прийменник. III — Наслідок су-
місі білого з негром. IV — Балка. V — Назва
наукової організації (скороч.). VI — Безголо-
са річка — сусідка Прута. VII — Безголосий
обрубок на дереві. VIII — Підставка. IX — О-
дин із наших органів. X — Перший склад наз-
ви двокрилого літака. XI — Умовний знак хе-
мічного первня. XII — Герой із твору Пушкі-
на. XIII — Великі зуби диких кабанів (родо-

ИОПРАВКИ

При коректі цього числа в статтю І. Качурівського "Сонет, його історія і теорія" вкралися недогляди:

- 1) Пропущено рядок (після стів... Альфонсіни Сторні", стор. 30, р. 7): 5. **Фігурний сонет.** Ю. Клен; "Лот".
 - 2) Доповнення В. Чапленка:
"У Ю. Балка є сонет "Богун у Переяславі" з чоловічим римуванням" і "Є ще у Бобинського "Ніч кохання", А. Ведміцького, М. Жука". — мають бути подані як примітка під зіркою (*) внизу сторінки.
 - 3) Стор. 30; рядок 13. Надруковано: "Ассаріадон", має бути: "Ассаргадон".

В повісті В. Коба “Ліричний відступ”.

Надруковано: Має бути:
стор. 10, рядок 10 Ігольди Ізольди
стор. 11, р. 39. куі про куо qui pro quo
стор. 14, р. 34. спеціальностів спеціялістів

В «Ілорогах» ч. 14-15 в повісті В. Коба — “Ліричний відступ” надруковано Фрагоєр. Має бути **Фрагонар**.

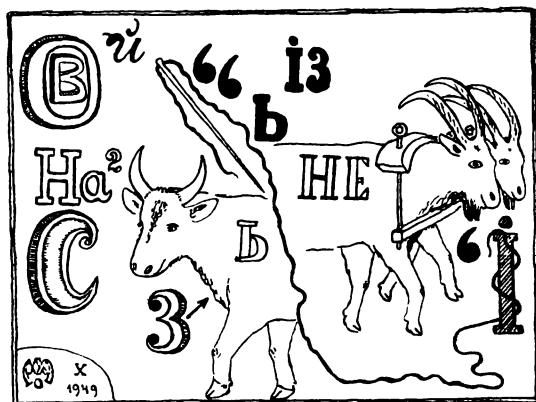
вий відмінок збірнини). XIV — Крик кабана, коли ріжуть. XV — Корабельна зміна.

ДОЗЕМО: 1. Стогін. 2. Плач. 3. Перши склад текучої води. 4. Московська річка. 5. Електрична міра. 6. Державний устрій. 7. Голова Церкви. 8. Назва боєвих летунів другої війни. 9. Релігійний службовець. 10. Міра по земельна. 11. Прикметник танцюристки. 12. Один із француз. міністрів першої війни. 13. Посуд на воду. 14. Небагато.

Зауважа: Заповинши відповідно кабінки літерами, випишімо всі літери в окремі групи (їх буде 22). Далі, з кожної групи візьмімо по одній. Проте “а” “м” “н” “у” “в” „о” „р” візьмімо по дві літери. Усіх літер тепер буде — 30. Але “г” далі не буде потрібне й його викреслім.

З останніх літер складімо: 1) двоє слів: назва англійського міністра і його помилка; 2) Назва місяця; 3) Назву часу тижня; 4) Майже професор.

Р Е Б У С

Хто ці загадки добре відгадає — одержить журнал "Пороги" безплатно на півроку.

CORREO
ARGENTINO
Central (B)

TARIFA REDUCIDA

Concesión № 4209

Registro Nacional de la Propiedad

Intelectual № 339716

ФІЛЯТЕЛІСТИ!

Доповніть свої колекції марками, яких ще не маєте!

Безкоштовно, швидко й сумлінно допоможемо Вам придбати ті марки, яких Ви шукаєте.

Тільки в імінним способом!

Пришліть нам Ваші дублети наліплени в зшитках і отримаєте інші для вибору.

Звертайтеся по інформації:

"РОГОНУ" — U.F.

Casilla de Correo 3184. Buenos Aires.

ЧИТАЙТЕ
ЄДИНІЙ
УКРАЇНСЬКИЙ
ПІВТИЖНЕВІК
В КАНАДІ!

«НОВИЙ ШЛЯХ» підпирає визвольну боротьбу українського народу і стоять на засаді об'єднання всіх українців без огляду на їх територіальне походження, віроісповідні різниці і політичну принадлежність.

«НОВИЙ ШЛЯХ» містить найновіші вістки та інформації зі світу, з життя українців на рідних землях і на еміграції. Передплата річно в Канаді — 3 долари, поза Канадою — 4 долари. В Аргентині річно 32 пези.

Замовляйте безпосередньо в адміністрації «Нового Шляху»:

NEW PATHWAY

P. O. Box 3033, Winnipeg, Man., Canada або в Представництві «Нового Шляху» на Аргентину, Парагвай і Уругвай:

«РЕМОНА»

25 de Mayo 479, Buenos Aires, Argentina

Жадайте показових чисел!

Поширюйте «Новий Шлях» серед своїх
знакоmyих!

Tall. Graf. "CHAMPION" — Joaquín V. Gonzalez 2375 — T. A. 50 — 7375

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!
ПОШИРЮЙТЕ!
великий європейський тижневик в Парижі

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

3, rue du Sabot

Paris, 6-e

FRANCIA

Річна передплата в Аргентині — 36 пезів, в Бразилії — 85 крузейрів, у всіх інших країнах — 5 американських доларів.

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — має найкращі інформації і негайно їх подає своїм читачам;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — виходить вже 17 років в Парижі, одному з найважливіших центрів політичного і культурного життя світу;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті про світову й українську політику найвизначніших публіцистів;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті й праці найкращих українських та чужинних авторів: письменників, критиків, журналістів, мистців, поетів і науковців;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — найкраще поінформує Вас про все, що треба знали українцям на чужині.

Коли хочете бути в курсі справ політичного, культурного і господарського життя світу й України — читайте і передплачуєте:

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»

Читайте! Передплачуєте! Поширюйте!

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ

МІСЯЧНИК

Нові дні

що виходить у Канаді

** В «НОВИХ ДНЯХ» співпрацюють кращі письменники, журналисти, вчені.

** «НОВИХ ДНЯХ» прочитаєте не лише про літературу, а про все, що може цікавити сучасного українця.

** В «НОВИХ ДНЯХ» Ви не знайдете партійної «політики», бо це журнал справді без партійний!

Річна передплата — 3 долари.

Замовляти в представництві на Аргентину:

«ПЕРЕМОГА»

25 de Mayo 479 — Bs. Aires